

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Інститут заочного та дистанційного навчання**

**Кафедра економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту прав та психології**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра**

**на тему: «ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПУБЛІЧНОМУ
АДМІНІСТРУВАННІ»**

Виконав: здобувач 2 курсу 1 групи
Спеціальність 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Волошин Ярослав Олегович
Індивідуальний план № 24-07ПУА/1
Мобільний телефон: +380660226191

Науковий керівник:
професор кафедри економіко-правових
дисциплін ННІПІ НАВС
кандидат юридичних наук, професор
Андрущенко Ігор Григорович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«04» зудне 2025 р., протокол № 8
завідувач кафедри економіко-правових
дисциплін ННІПІ НАВС
кандидат економічних наук, доцент

Анатолій ФАЇЗОВ

Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ	8
1.1. Етимологічні, історичні та теоретичні підходи до визначення корупції.....	8
1.2. Поняття, ознаки та види корупції у публічному адмініструванні.....	18
1.3. Причини, форми та наслідки корупції у публічному адмініструванні.....	28
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ	39
2.1. Сучасний стан нормативно-правового регулювання запобігання корупції у публічному адмініструванні.....	39
2.2. Організаційне забезпечення запобігання корупції у публічному адмініструванні.....	50
2.3. Зарубіжний досвід запобігання корупції у публічному адмініструванні.....	62
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ	75
3.1. Проблеми реалізації антикорупційної політики у публічному адмініструванні.....	75
3.2. Перспективні механізми та інструменти запобігання корупції у публічному адмініструванні.....	82
3.3. Напрями підвищення ефективності запобігання корупції у публічному адмініструванні.....	89
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97

ВСТУП

Актуальність теми визначається тим, що корупція як негативне явище є однією з головних загроз демократичному розвитку держави, ефективності її інституцій та довіри громадян до влади. У сучасних умовах державотворення Україна перебуває у процесі масштабних реформ, спрямованих на зміцнення інститутів демократії, розбудову правової держави, інтеграцію до європейського політичного, економічного та правового простору. Саме тому формування ефективної антикорупційної політики є не лише внутрішньою потребою суспільства, а й міжнародним зобов'язанням України перед Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями. Корупційні прояви суттєво гальмують ці процеси, оскільки підривають довіру до реформ, створюють нерівні умови для учасників суспільних відносин та знижують якість державного управління.

З науково-теоретичної точки зору, актуальність вивчення запобігання корупції в публічному адмініструванні обумовлена потребою у виробленні нових концептуальних підходів до функціонування публічної влади, що поєднують прозорість, відкритість і підзвітність органів управління з одночасним застосуванням превентивних та контрольних механізмів. Корупція у публічній сфері виступає деструктивним чинником, який послаблює інституційну спроможність держави, знижує рівень правової культури суспільства, породжує правовий нігілізм і формує тіньові практики взаємодії між державою та громадянами. Саме тому дослідження шляхів подолання цього явища набуває міждисциплінарного характеру, об'єднуючи правову, економічну, управлінську та соціологічну складові.

У практичному вимірі запобігання корупції у публічному адмініструванні є ключовою умовою підвищення ефективності роботи державних органів, оптимізації використання бюджетних ресурсів, формування справедливих механізмів прийняття управлінських рішень. Особливої ваги проблема набуває

у зв'язку з воєнними викликами, де кожен прояв корупції завдає шкоди обороноздатності держави та знижує міжнародну підтримку.

Стан наукової розробки проблеми. У різній мірі проблематиці запобігання корупції на етапі формування правової держави в Україні присвятили свої публікації такі українські дослідники як Г. Буга, Р. Бундз, М. Грищук, В. Гура, Н. Демчик, І. Діденко, В. Довжанин, М. Думчиков, І. Калугіна, П. Кархут, Є. Кобко, А. Левчук, О. Макаров, Д. Мартинов, В. Мельниченко, В. Нонік, І. Парубчак, О. Пархоменко-Куцевіл, В. Плекан, Н. Сидоренко, Д. Сирота, А. Титко, Л. Удовика, Т. Хабарова, М. Хавронюк, О. Чередниченко, Я. Швидкий, С. Якімова, Х. Ярмакі та інші.

Мета дослідження полягає у всебічному теоретико-правовому та практичному аналізі проблеми корупційних проявів у системі органів публічної влади, виявленні основних чинників, що їх зумовлюють, а також у визначенні ефективних механізмів, інструментів і стратегій запобігання та протидії цьому негативному явищу.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено наступні **завдання**:

- дослідити етимологічні, історичні та теоретичні підходи до визначення корупції;
- розглянути поняття, ознаки та види корупції у публічному адмініструванні;
- з'ясувати причини, форми та наслідки корупції у публічному адмініструванні;
- оцінити сучасний стан нормативно-правового регулювання запобігання корупції у публічному адмініструванні;
- охарактеризувати організаційне забезпечення запобігання корупції у публічному адмініструванні;
- проаналізувати зарубіжний досвід запобігання корупції у публічному адмініструванні;
- виявити проблеми реалізації антикорупційної політики у публічному адмініструванні;

- встановити перспективні механізми та інструменти запобігання корупції у публічному адмініструванні;

- визначити напрями підвищення ефективності запобігання корупції у публічному адмініструванні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі функціонування системи публічного адміністрування, а також процеси, механізми та умови функціонування системи органів державної влади та місцевого самоврядування, у межах яких виникають ризики корупційних проявів.

Предметом дослідження є запобігання корупції у публічному адмініструванні.

Методологічна основа дослідження. У процесі дослідження проблематики застосовано комплекс наукових методів, що забезпечують всебічний і системний характер аналізу: *діалектичний метод* дозволив розглядати корупцію як соціально-правове явище у динаміці, простежуючи взаємозв'язок її причин, проявів та наслідків у сфері публічного адміністрування; *формально-юридичний метод* використано для аналізу норм національного законодавства та міжнародних актів у сфері запобігання корупції; *системно-структурний метод* забезпечив можливість дослідження антикорупційної політики як цілісної системи, що складається з окремих взаємопов'язаних елементів; *порівняльно-правовий метод* дав змогу виявити особливості й відмінності антикорупційних підходів в Україні та інших країнах, а також оцінити відповідність національної моделі міжнародним стандартам і європейським практикам; *логіко-семантичний метод* застосовано для уточнення термінологічного апарату, що дозволило уникнути суперечностей у науковій інтерпретації; *метод аналізу та синтезу* використано для виокремлення ключових проблем у сфері протидії корупції та подальшого узагальнення отриманих результатів у вигляді цілісних висновків; *метод прогнозування* дав можливість визначити перспективи удосконалення системи запобігання корупції в Україні.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, а також Закон України «Про запобігання корупції», Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», Закон України «Про державну службу» та інші нормативно-правові акти, які встановлюють правові та організаційні засади запобігання корупційним проявам у публічному адмініструванні. Міжнародно-правову основу дослідження складають Конвенція ООН проти корупції 2003 року, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року, Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року, а також рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO), Стамбульський антикорупційний план дій для країн Східної Європи та Центральної Азії тощо.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані для удосконалення правових та організаційних механізмів запобігання корупції у сфері публічного адміністрування, зокрема під час розроблення та впровадження антикорупційних стратегій, державних програм і планів дій. Висновки та пропозиції дослідження можуть стати підґрунтям для вдосконалення чинного законодавства України у сфері протидії корупції, підвищення ефективності діяльності спеціалізованих антикорупційних інституцій, а також для формування практики прозорого врядування, що відповідає міжнародним стандартам і європейським підходам. Отримані результати мають прикладне значення у контексті запровадження більш дієвих антикорупційних процедур, управлінських технологій та механізмів внутрішнього контролю, що сприятимуть зниженню корупційних ризиків. Вони також можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін з адміністративного права та публічного управління, а також як інформаційно-аналітична база для підготовки практичних рекомендацій і методичних матеріалів.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку

використаних джерел (105 найменувань). Загальний обсяг роботи – 106 сторінок, з яких 93 – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

1.1. Етимологічні, історичні та теоретичні підходи до визначення корупції

Сталий демократичний розвиток України безпосередньо залежить від ефективності реалізації принципів законності та справедливості, адже саме вони формують основу правової держави і суспільної довіри до влади. Корупція, що набула системного характеру в Україні, не лише гальмує розвиток політичних і правових процесів, але й створює серйозні перешкоди для економічного зростання, адже вона негативно впливає на інвестиційний клімат і знижує довіру іноземних партнерів. Пошук ефективних механізмів боротьби з корупцією має ґрунтуватися не лише на вдосконаленні законодавчої бази, але й на практичному втіленні принципів прозорості, підзвітності та невідворотності покарання, адже тільки так можливо забезпечити відновлення довіри громадян до влади і створити умови для стабільного демократичного розвитку.

Витоки корупції сягають глибокої давнини, і її прояви відображені ще в історичних джерелах первісних цивілізацій. Відомості про корупційні практики зустрічаються у текстах Давнього Єгипту, Китаю, Індії, а також античних держав Стародавньої Греції та Риму, що свідчить про її універсальний характер як соціального явища. Важливим джерелом є й Старий Завіт, де прямо згадується практику хабарництва і зловживання владою: «ви утискаєте правового, берете хабарі, а жебрака, який шукає правосуддя, женете від воріт». Таке явище логічно виникло разом із зародженням держави та права, коли з'явилися посадові особи, уповноважені здійснювати управлінські функції, що створювало простір для особистої вигоди за рахунок громадських інтересів.

Перша письмова згадка про корупцію відноситься до законів Стародавнього Вавилону, зокрема до Кодексу Хамурапі XVIII ст. до н.е., що регулював обмеження влади посадових осіб і накладав санкції за зловживання. У часи Античності філософи, зокрема Аристотель, підкреслювали, що подолання корупції є ключовим чинником державної стабільності, адже лише система, в якій закони здатні обмежувати неправомірне збагачення посадових осіб, може забезпечити ефективне управління. З численних джерел відомо, що дарування подарунків вождям і жерцям було звичайною практикою, що слугувала проявом покірності та поваги до лідера, а перші спроби подолати корупцію були зроблені ще у XXIV ст. до н.е. шумерським царем Урунімгіною в Лагаші, який ввів суворі заходи проти зловживань владою і неправомірного збагачення [1, с. 13].

Протягом століть корупція залишалася стійким явищем, яке існувало за будь-яких політичних режимів і форм влади, що свідчить про її глибоке коріння в соціальній структурі суспільства. Здавна люди намагалися зрозуміти причини цього явища та шукали способи його обмеження, і навіть у релігійному контексті знаходимо перші антикорупційні настанови. Так, у біблійних текстах через Мойсея Господь закликав уникати прийняття дарів, наголошуючи, що вони «сліпими роблять зрячих і перекручують справу правих», що вказує на моральне і етичне осудження неправомірного збагачення та впливу на судові чи управлінські рішення.

У Стародавніх Афінах вже існували закони, які мали на меті запобігання корупції, зокрема зобов'язання громадян публічно декларувати свої джерела доходів, що свідчить про прагнення забезпечити прозорість і справедливість у суспільстві. Водночас варто враховувати, що саме поняття «корупція» в античні часи дещо відрізнялося від сучасного: воно включало моральний і релігійний аспект, уявлялося як підлабузництво, спокуса чи порушення канонічних норм, а в католицизмі взагалі розцінювалося як гріх, що підкреслює тісний зв'язок корупційних практик із етичними та духовними уявленнями суспільства [2, с. 37].

Корупція тісно пов'язана з появою приватної власності, адже з її виникненням формувалися різні соціальні прошарки, що створювало умови для використання влади та посадових повноважень для особистої вигоди. У Стародавній Греції IV–V ст. до н.е. корупція мала скоріше побутовий характер і проявлялася у псуванні їжі та питної води, що значно відрізнялося від сучасного розуміння цього явища. З часом корупцією почали називати прояви, пов'язані з моральним занепадом, зловживанням владою, порушенням громадського порядку, що вже більш наближалось до сучасного значення, хоча ще не відповідало йому повністю.

У Стародавньому Римі корупція трактувалася як підкуп суддів, а з XV–XVI ст. підкорювалася вже більш комплексному розумінню – підкупність та продажність чиновників і громадсько-політичних діячів, що набуло значного поширення. Боротися з корупцією в античних державах намагалися через гуртову мораль і суспільний контроль, запроваджуючи різні механізми запобігання зловживанням: членів рад або зборів обирали жеребкуванням для забезпечення об'єктивності, для виборних посад встановлювали короткі терміни без права переобрання, а в Римі претор та більшість магістратів обиралися на один рік та виконували обов'язки безоплатно [3, с. 56]. Проте навіть така система не могла повністю виключити корупційні ризики, оскільки заможні громадяни мали можливість підкупляти виборців. Судові промови Цицерона містять численні свідчення зловживань під час виборів та виконання обов'язків магістратами, що підтверджує існування спеціальних норм республіканського законодавства, спрямованих на обмеження корупційних практик.

Офіційні вияви корупції на території сучасної України зафіксовані ще у XI–XII ст. у Київській Русі, де дружинники, які виконували адміністративні та судові функції, зловживали своїми повноваженнями. Перша письмова згадка про корупцію пов'язана з терміном «посул», що означав незаконну винагороду, і міститься, зокрема, у Двінській установчій грамоті. У період татарської орди

спроби подолати хабарництво здійснювалися силовими методами, зокрема хан Батий тимчасово ліквідував практику підкупу [1, с. 15].

У період татарської орди спроби подолати хабарництво здійснювалися силовими методами, зокрема хан Батий тимчасово ліквідував практику підкупу. Протягом середньовіччя поняття корупції відображалось переважно в церковних та канонічних відносинах, а в феодальній Польщі хабарництво мало «середньоєвропейський» характер і проявлялося переважно у судових справах, де багатші учасники завжди отримували перевагу; жертвами таких практик ставали навіть визначні діячі, зокрема Б. Хмельницький. Після утворення Гетьманської держави, особливо після перемоги над Річчю Посполитою, хабарництво почало активно поширюватися, хоча воно все ще залишалось меншим порівняно з Росією, де під час панування бояр і згодом через інститут «годівлі» хабарництво було фактично легалізованим і слугувало засобом утримання посадових осіб за рахунок населення. У XIV ст. у правовій та соціальній практиці з'являється поняття «лихварство», яке відображало надмірне збагачення за рахунок інших, що свідчить про глибоке закріплення в російському суспільстві уявлення про службу в органах влади як спосіб «прогодуватися» та здобути матеріальну вигоду [4, с. 67].

У період розвитку монархічної форми правління корупція концентрувалася насамперед на вершині влади, де головним корупціонером виступав монарх, який через надання пільг, привілеїв, титулів і посад маніпулював своїм оточенням, змушуючи підданих конкурувати за ласку та підтримку. Така система дозволяла коронованому правителю контролювати лояльність бюрократії, водночас підкріплюючи ієрархічну структуру влади, де призначення на посади часто визначалося не особистими здібностями, а походженням чи прізвищем, як це було, наприклад, у Російській імперії.

З початком Нового часу та утворенням централізованих держав у Європі корупція набуває нових масштабів і форм: індустріалізація підвищує значення владних рішень і створює широкі можливості для розподілу матеріальних благ, а політична влада стає свого роду «товаром» на ринку, який активно

використовує зростаюча буржуазія, іноді безпосередньо купуючи державні посади. У республіканських формах правління корупція набуває горизонтальної дезінтеграції політичної спільноти, коли політичні партії, бізнесові структури та злочинні угруповання можуть впливати на стабільність державних інститутів і розмивати їхню єдність. У демократичних режимах, де всі громадяни мають виборчі права, корупційні практики виявляються через купівлю голосів найменш забезпечених верств населення, що підтверджується численними документальними джерелами про вибори в європейських країнах ХІХ ст., коли матеріальні стимули активно використовувалися для формування результатів виборі [5, с. 103].

У дореволюційному «Уложенні о наказаниях» хабарництву приділялася значна увага, і водночас були визначені своєрідні способи регламентування відповідальності за це соціальне явище. Законодавство розрізняло випадки отримання «подарків» або грошової винагороди залежно від моменту та обставин їхнього отримання. Якщо чиновник отримував винагороду за виконання своїх прямих службових обов'язків і при цьому діяв бездоганно, таке явище називалося «мздоїмством», і покарання за нього було порівняно м'яким, що свідчить про певну терпимість до непрямой корупції при відсутності шкоди суспільним інтересам. У разі, якщо «подарунок» або винагороду отримували після виконання конкретного «замовлення», це розцінювалося як більш серйозне порушення, за яке накладався штраф, не перевищуючий подвійної вартості подарунка. Особливо тяжкі випадки, пов'язані з отриманням винагороди за виконання певних дій, вважалися значними порушеннями, і за них передбачалося позбавлення посади [5, с. 102].

Документальні дані свідчать, що зміна державного ладу та форми правління в Російській Імперії в жовтні 1917 р. не ліквідувала корупцію як соціальне явище, хоча й сформувала офіційно негативне, часто лицемірне ставлення до неї, що у певній мірі сприяло її подальшому укоріненню. Першим радянським правовим актом, який передбачав кримінальну відповідальність за хабарництво, став Декрет РНК «Про хабарництво» від 8 травня 1918 р., що

встановлював покарання у вигляді позбавлення волі не менше ніж на п'ять років із примусовими роботами на той самий термін [4, с. 70]. Незважаючи на такі суворі заходи, корупція в Радянському Союзі залишалася доволі поширеною, хоч певною мірою стримувалася тоталітарним режимом і ідеологічним контролем. Радикальна зміна державного устрою після жовтня 1917 р. не змогла ліквідувати це явище, але створила формально негативне ставлення до нього, що водночас стало чинником його прихованого поширення та адаптації в нових соціально-політичних умовах.

Разом з тим М. Гришук вважає, що боротьба радянської влади з корупцією не мала успіху і завершилася разом із самою системою, оскільки вона була умовною та поверхневою. Радянська влада не визнавала поняття «корупція», використовуючи натомість терміни «хабарництво» або «зловживання службовим становищем», що унеможливлювало глибокий аналіз явища і реальну боротьбу з ним. Причини корупції пояснювалися радянською «правосвідомістю» дуже спрощено, як соціальне явище, нібито породжене експлуататорським суспільством, а вищі чиновники залишалися практично недоторканими. Часто рішення приймалися без належного контролю, що давало необмежену владу керівництву, а боротьбою з корупцією займалися лише самі працівники державного апарату, не здатні усунути основні причини явища. Крім того, така боротьба часто перетворювалася на конфлікт між учасниками «ринку корупційних послуг», а не на реальне протидіяння корупційним практикам [6, с. 32].

З огляду на наведене, можна стверджувати, що корупція в Україні має глибокі історичні корені та є системною проблемою, яка тісно пов'язана з трансформацією державних інститутів і змінами соціально-економічного середовища. Післявоєнний період, перебудова та розпад СРСР створили сприятливі умови для поширення корупційних практик через ослаблення централізованого контролю, економічну стагнацію та ідеологічну кризу, що значно зменшило ефективність державного управління. Сучасна ситуація в Україні демонструє, що корупція не лише підірвала довіру до органів влади,

але й стала інструментом для реалізації особистих та групових інтересів посадовців і політичних еліт, що загрожує стабільності демократичних процесів та гальмує розвиток економіки і громадянського суспільства. Відтак, подолання корупції потребує комплексного підходу, що включає зміцнення інституцій, підвищення прозорості, посилення контролю за діяльністю державних органів та формування культури нетерпимості до корупційних практик у суспільстві.

У ХХ столітті корупція почала розглядатися не лише як локальна проблема конкретних держав, а як універсальне соціальне явище, властиве всім країнам світу, хоча і проявляється в різних формах та масштабах. Дослідження цього явища показали, що його вплив виходить за межі національних систем і має глобальний характер, оскільки корупційні діяння підривають розвиток суспільства, ускладнюють ефективне управління, гальмують економічний прогрес і негативно впливають на демократичні інститути. В сучасних умовах корупція стає не лише загрозою окремим державам, а й серйозним викликом для розвитку людства загалом, створюючи передумови для соціальної нерівності, економічної нестабільності та зниження довіри між народами і державними інституціями.

Попри значну увагу до поняття «корупція», у сучасній науці досі не існує єдиного універсального визначення цього явища, що зумовлено його багатогранністю та соціально-правовою складністю. У Словнику сучасної української мови наведено декілька тлумачень терміна «корупція», які відображають різні аспекти цього явища. Зокрема, під корупцією розуміють діяльність осіб, наділених владними або адміністративними повноваженнями, спрямовану на протиправне використання цих повноважень для отримання матеріальних благ, послуг, пільг та інших переваг. Також її визначають як пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Крім того, корупція трактується як підкупність або продажність урядовців і громадських діячів, що проявляється у прийнятті

рішень на користь приватних інтересів всупереч загальним або суспільним інтересам [7, с. 476].

Вивчення корупції в сучасній науці демонструє різноманітність підходів до її тлумачення та методологічного осмислення. Так, В. Гура виокремлює низку підходів, які відображають різні аспекти цього явища. Традиційний або нормативно-ціннісний підхід розглядає корупцію як порушення норм права, моралі та етики, наголошуючи на її негативній соціальній оцінці. Модерністський або класичний підхід трактує корупцію як протиправну дію або продажність посадової особи, зосереджуючи увагу на юридичній та моральній оцінці конкретних вчинків. Економічний або ринково-центристський підхід подає корупцію як тіньовий політико-економічний ринок, де взаємодія відбувається за законами прихованої економіки. Ревізіоністський або функціональний підхід деякими дослідниками сприймається як позитивне явище для транзитивної економіки, оскільки корупційні механізми здатні компенсувати нестачу формальних інституцій. Політологічний або політичний підхід трактує корупцію як окремий інститут у процесі реалізації суспільних відносин, де суб'єкти влади використовують її для впливу на політичні процеси. Біхевіористичний або соціально-психологічний підхід розглядає корупцію як соціально-психологічний феномен, що проявляється у мотиваціях та поведінці осіб, а інституційний або державно-управлінський підхід визначає її як особливу форму державно-владних відносин, що передбачає протиправний обмін службових повноважень на особисті преференції [8, с. 78].

О. Макаренков, поглиблюючи правове осмислення корупції, пропонує концепт, у якому корупція заперечує правопорядок і ототожнюється з правопорушенням, розкриваючи формально-юридичну структуру, що включає суб'єкта, мету та інші елементи суб'єктивної сторони, об'єкт, засоби та конкретні діяння як складові об'єктивної сторони [9, с. 8].

Наукові погляди І. Парубчака підкреслюють ключовий взаємний характер корупційних відносин, у яких беруть участь дві сторони: одна з них володіє

владними повноваженнями, закріпленими позитивним правом або іншими соціальними нормами, і використовує їх для привласнення благ іншої особи. Основною метою таких відносин є перерозподіл матеріальних і нематеріальних ресурсів через легальні сервіси, де корумпований державний апарат виступає центральною ланкою процесу [10]. Згідно з думкою науковця, корупцією слід вважати саме підкуп, спрямований на те, щоб посадова особа використала надані їй владні повноваження на користь іншої сторони. При цьому характерною ознакою корупційних відносин є наявність двосторонньої «угоди», що відрізняє їх від суміжних злочинів, хоча конкретні форми підкупу та механізми корупційної угоди можуть суттєво відрізнитися.

Натомість Л. Удовика та І. Калугіна пропонують систематизоване розуміння корупції через виділення кількох основних підходів. Перший підхід трактує корупцію як протиправне корисливе діяння особи, наділеної владними повноваженнями, наголошуючи на її юридичній та моральній незаконності. Другий підхід розглядає корупцію як екстралегальний інститут, який використовується приватними особами або групами для впливу на дії чиновників, що акцентує увагу на соціально-політичних механізмах явища. Третій підхід визначає корупцію як симптом наявності збоїв у системі державного управління, підкреслюючи її функціональні та структурні наслідки для державного апарату. Четвертий підхід розглядає корупцію як соціально-економічне та політичне явище, головною рисою якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, громадських об'єднань, установ і організацій господарського управління всіх форм власності свого службового становища для отримання матеріальних благ і послуг. У нормативно-правових актах корупція часто визначається описовим або переліковим методом, що дозволяє виділити конкретні форми та прояви цього явища, закріплюючи правові механізми протидії й регулювання у державному управлінні [11, с. 70].

Найбільш комплексним є широкий підхід до тлумачення корупції, який розглядає її як складне соціально-політичне та економічне явище, що включає

комплекс протиправних дій різної спрямованості та мети, таких як хабарництво, лобізм, корупційний фаворитизм, корупційний протекціонізм та інші. Цей підхід підкреслює двосторонній характер корупції, оскільки вона виступає у вигляді своєрідної «угоди», взаємовигідної для посадовця та іншої особи, яка вступає з ним у відповідні відносини. Таке розуміння корупції дозволяє більш повно охопити її соціальні, політичні та економічні виміри та є фундаментом для формування ефективною антикорупційною політики. Воно дає змогу системно визначати корупційні прояви у всіх сферах функціонування держави та суспільства, що сприяє розробці комплексних заходів з їх попередження, виявлення та протидії, підвищуючи рівень прозорості і підзвітності державних інститутів.

Отже, аналіз історичного розвитку корупції та теоретичних підходів до її визначення дає змогу усвідомити складність і багатогранність цього явища, яке здавна супроводжує суспільні відносини та трансформується залежно від політичних, економічних і соціальних умов. Корупція пройшла шлях від локальних зловживань владою в стародавніх державах до системного явища сучасних суспільств, яке охоплює різні сфери життя і потребує комплексного підходу до протидії. Розмаїття теоретичних концепцій її визначення — від правових та економічних до соціологічних і політичних — свідчить про те, що корупція не зводиться лише до порушення закону, а є явищем, що відображає недосконалість інституцій та ціннісних орієнтацій у суспільстві. Усвідомлення історичних витоків і багатоплощинної природи корупції дозволяє більш глибоко зрозуміти її сутність та виробити ефективніші механізми протидії, які поєднуюватимуть правові, інституційні та соціокультурні засоби боротьби.

1.2. Поняття, ознаки та види корупції у публічному адмініструванні

Корупція є серйозною проблемою, що має масштабні наслідки. Вона впливає на всі аспекти суспільного життя, порушуючи принципи чесності та справедливості. Через корупцію ресурси витрачаються неефективно, державні рішення ухвалюються на користь окремих осіб або груп, а не в інтересах суспільства. Це призводить до збідніння населення, економічного застою і навіть соціальних конфліктів. Крім того, корупція знижує довіру громадян до уряду і державних інституцій.

На сучасному етапі становлення держави боротьба з корупцією в Україні є не просто актуальною, а критично необхідною для розвитку країни. Корупція, особливо в державних органах, створює суттєві перепони для функціонування економіки, політичних інституцій та суспільства загалом. Вона призводить до неправильного розподілу ресурсів, ускладнює проведення реформ, стримує інвестиції та знижує ефективність державного управління. Подолання корупції є складним завданням, що потребує системного підходу та взаємодії між державними установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Важливими кроками є посилення антикорупційного законодавства, створення дієвих механізмів прозорості та підзвітності, а також виховання нетерпимості до корупції у суспільстві [12, с. 304].

У зв'язку з цим розробка ефективного механізму виявлення, запобігання та протидії корупції є надзвичайно важливою для України на сучасному етапі. Вона вимагає глибокого розуміння природи цього явища, його причин, видів та форм прояву в державних структурах та в суспільстві загалом. Дослідження теоретичних основ корупції дозволяє з'ясувати, чому та як вона виникає, які її специфічні риси притаманні саме українському суспільству, та на які основні чинники можна впливати для зменшення її поширення.

У юридичній науці корупцію часто розглядають як багатогранне соціально-правове та кримінологічне явище, яке охоплює різноманітні форми протиправної поведінки. Це явище включає не лише злочини, визначені

кримінальним законодавством (такими як хабарництво, зловживання владою, підкуп), а й інші суспільно небезпечні діяння, які з різних причин не отримали офіційної криміналізації, але визнаються протиправними в міжнародній практиці. До таких дій можна віднести порушення етичних норм, конфлікти інтересів, непрозорість при укладенні державних контрактів тощо.

Як зазначає В. Нонік, корупція є руйнівним явищем, яке «отруює» всі сфери суспільного життя і залишається однією з найбільш болючих проблем для державних інституцій. Основною перепорою для ефективної протидії корупції часто є недостатнє розуміння її глибинних причин і механізмів функціонування, через що антикорупційні заходи іноді мають поверхневий характер. Конкретизація змісту поняття «корупція» є важливою, оскільки від розуміння цього явища залежить якість розробки антикорупційних стратегій, що включає не лише опис окремих корупційних дій, але й визначення ключових елементів корупційних відносин, механізмів їхнього розвитку і прояву в різних сферах. Уточнення сутності корупції дає можливість вибудувати цільові технології протидії, а також підходи, що допоможуть знизити ризики виникнення корупційних схем і мереж у державних органах [13, с. 104].

Водночас О. Лукашук слушно підкреслює, що корупція – це складне соціальне явище, яке має руйнівний вплив не лише на політичну сферу, але й на соціально-економічний розвиток суспільства та держави загалом. Корупція, по суті, є формою зловживання владою або службовим становищем для досягнення особистих або групових вигод. Ця вигода може мати матеріальний або нематеріальний характер, але завжди включає порушення чинних норм та принципів чесності й прозорості. Ключова особливість корупції, на якій наголошує науковець — це її протиправний характер. Корупція завжди передбачає скоєння правопорушень, що виходять за межі як законодавства, так і етичних норм. Незалежно від форми прояву корупція створює глибокі перешкоди для розвитку держави, перешкоджає належному

виконанню функцій державних органів, знижує довіру громадян і негативно впливає на міжнародний імідж країни [14, с. 81].

Крім того Ю. Заєць розглядає корупцію як явище, що не обмежується якоюсь однією сферою, а негативно впливає на соціальні, політичні та економічні аспекти суспільного життя в довгостроковій перспективі. Вона діє як самостійне правопорушення у вигляді зловживання службовим становищем, спрямованого на порушення інтересів держави і суспільства для отримання особистої чи групової вигоди. Корупція може проявлятися як у діях, так і в бездіяльності, які сприяють встановленню стосунків, що дозволяють досягати неправомірної вигоди всупереч суспільним та державним інтересам. Таким чином, корупція стає системним явищем, яке підриває функціонування правових норм, порушує чесність управлінських рішень і часто веде до поглиблення соціальної несправедливості [15, с. 345].

О. Пархоменко-Куцевіл, підкреслює комплексний характер корупції як явища, що поєднує в собі правопорушення та зловживання службовим становищем. У його визначенні ключовими є три елементи: протиправна дія або бездіяльність посадової особи, спрямованість на отримання особистої вигоди матеріального або нематеріального характеру, а також негативні наслідки для держави, суспільства та органу влади. Такий підхід дозволяє розглядати корупцію не лише як порушення закону, але й як соціально-економічну проблему, що підриває ефективність державного управління, сприяє втраті довіри громадян до влади та створює умови для поширення несправедливості і нерівності у суспільстві [16, с. 22].

На думку В. Мельченко та Ю. Деркаченко, корупція являє собою протизаконну експлуатацію особою власних владних повноважень чи посадового становища з метою одержання вигоди як матеріального, так і нематеріального характеру у власних інтересах або в інтересах третіх осіб. Такий підхід акцентує увагу на ключових ознаках корупції — протиправності дій, зловживанні владним ресурсом і наявності корисливого мотиву [17, с. 294]. Важливим є те, що дослідники вказують не лише на матеріальну

вигоду, а й на нематеріальні переваги, серед яких можуть бути отримання певних послуг, підтримки, сприяння кар'єрному зростанню чи інші преференції. Це розширює розуміння поняття «корупція» та дозволяє побачити його багатогранність у публічному адмініструванні, де неправомірні дії посадових осіб можуть мати не лише фінансовий, а й політичний, статусний чи організаційний вимір.

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до визначення поняття «корупція»

<i>Аспект</i>	<i>Наукові підходи</i>	<i>Значення</i>
Політичний	Плюралістичний, інституційний, реалізм, неореалізм	Аналізує корупцію як явище влади, взаємодію політичних інститутів та відносини між державними й політичними суб'єктами; оцінює вплив політичних структур і процесів на поширення корупційних практик
Соціально-економічний	Економічний, марксистський, системний, раціональний вибір	Розглядає корупцію через призму економічної вигоди, стимулів, нерівності ресурсів, доходів та соціально-економічних умов; акцент на причинно-наслідкових зв'язках між економічною структурою і проявами корупції
Ідеологічний	Культурологічний, ідеологічний, ціннісний	Досліджує корупцію як прояв ціннісних орієнтацій, норм поведінки та ідеологічних уявлень у суспільстві; акцент на формуванні морально-етичних та світоглядних установок, які впливають на толерантність або нетерпимість до корупційних дій
Правовий	Юридичний, інституційно-	Аналізує корупцію з

	правовий, нормативний	точки зору законності, правових норм та інститутів; досліджує механізми правового регулювання, превентивні заходи, санкції та ефективність їх застосування
--	-----------------------	--

Особливої уваги заслуговує позиція А. Левчука, який у своїх дослідженнях дотримується соціально-психологічного підходу до визначення корупції. Вчений підкреслює, що корупція є насамперед соціальним явищем, яке має власну соціальну зумовленість та закономірності розвитку. Вона не існує ізольовано, а формується як результат недосконалості суспільних відносин і водночас чинить суттєвий негативний вплив на їх подальший розвиток. На його думку, корупція пронизує різноманітні сфери суспільного життя, деформуючи міжособистісні та інституційні взаємовідносини, підриваючи моральні засади, справедливість і довіру до державних інститутів [18, с. 173].

Важливим для розуміння сутності корупції є інституційний підхід. Так, В.М. Трепак визначає корупцію як соціальне та системне явище, що полягає у неправомірному використанні владних чи управлінських повноважень у власних або корпоративних інтересах. Наслідком цього є розкладання, деградація влади та руйнування ефективних механізмів соціального управління [19, с. 192]. У свою чергу, Д.Ю. Мартинов та Н.І. Обушна розглядають корупцію як загальний результат негативних проявів у сфері публічної влади, що свідчить про її глибинний інституційний характер. Такий підхід акцентує увагу не лише на індивідуальній поведінці посадових осіб, а й на кризових явищах у функціонуванні державних інститутів, які створюють умови для поширення корупційних практик [20].

Отже, корупція має багатовимірний характер, і її трактування значною мірою залежить від вибору методологічного підходу. У вузькому розумінні корупція сприймається як конкретна форма одержання особистої вигоди посадовими особами в процесі виконання управлінських функцій, коли власні

інтереси ставляться вище за загальні та суспільні. У широкому розумінні корупція розглядається як системний результат негативних практик у сфері публічної влади, що проявляється через підрив нормального функціонування державних інститутів, зловживання владою, ухилення від відповідальності та загальне погіршення якості державного управління.

Л. Каленіченко та Д. Слинко, ґрунтуючись на наукових визначеннях корупції, виділяють кілька ключових ознак, що характеризують це правове явище. Серед основних ознак корупції вони називають: суспільна небезпечність; спеціальний суб'єкт учинення, посадова особа; вчиняється з метою задоволення особистих потреб, збагачення; вчиняється шляхом використання службових повноважень [21, с. 42].

На думку С. Якимової корупція має комплексний та багаторівневий характер, проявляючись як індивідуально, так і системно, залежно від стану суспільних та державних інститутів. Вона відзначає, що рівень і форми корупції прямо залежать від ступеня розвитку демократичних механізмів у державі, оскільки слабкі або недорозвинені інститути створюють сприятливе середовище для зловживань. Несистемне і часто необґрунтоване реформування ключових сфер державного управління, таких як адміністративні процедури, податкова та регуляторна системи, а також вирішення соціальних проблем, поглиблює ці явища і сприяє їх укоріненню. Корупція набуває ознак системного явища, коли вражає важливі суспільні інститути, перетворюючись на функціонально необхідний спосіб їх існування, що робить боротьбу з нею надзвичайно складною. Політичні ініціативи у сфері антикорупційної діяльності часто виявляються неефективними, що поєднується зі стійким стереотипом толерантного ставлення до корупції серед населення, коли громадяни одночасно усвідомлюють шкоду явища і водночас готові користуватися корупційними методами для вирішення власних проблем. Особливо значущим є те, що корупція вражає як органи державної влади, так і місцевого самоврядування, а інститути громадянського суспільства виявляються слабкими через залежність засобів масової інформації від

власників або державних органів, недостатню підтримку громадських ініціатив та апатію більшості населення, а також через залежність неурядових організацій від фінансових донорів, що ускладнює формування ефективної антикорупційної політики [22, с. 537].

Таким чином, сутність феномену корупції проявляється у її багатовимірності та складності, поєднуючи історичні, соціальні, економічні, політичні, психологічні та моральні аспекти. Вона є деструктивним явищем суспільного буття, що має глибокі історичні витоки і глобальний характер, поширюючись у різних країнах та культурах. Корупція має соціальну обумовленість, оскільки виникає як продукт соціального життя і постійно підживлюється низкою чинників антисуспільного спрямування, включаючи політичні, законодавчо-правові, організаційно-регуляторні та фінансово-економічні механізми. Її існування має конкретну соціальну ціну, яку сплачують держава та суспільство, і вона суттєво впливає на найважливіші соціальні процеси, особливо загострюючись в умовах економічної та політичної нестабільності. Водночас корупція проявляє здатність пристосовуватись до суспільних реалій, мімікрувати під обставини і еволюціонувати, перетворюючись від окремих випадків хабарництва на складне, системне та багатогранне явище, що робить її особливо стійким і небезпечним фактором у розвитку держави та суспільства.

Наступним аспектом, який потребує детального розгляду для комплексного розуміння сутності корупції, є її види у сфері публічного адміністрування. Саме в цій площині корупційні прояви мають найбільш відчутний вплив на суспільство, оскільки вони безпосередньо стосуються реалізації владних повноважень, надання адміністративних послуг та розподілу публічних ресурсів. Корупція в публічному управлінні може проявлятися як на рівні прийняття стратегічних політичних рішень, так і у щоденній діяльності органів влади, що підриває легітимність державної політики та довіру громадян до інститутів держави.

М. Хавронюк пропонує класифікацію корупції, яка дозволяє більш глибоко аналізувати її різноманітні прояви та масштаби впливу на суспільство. За сферами прояву він виділяє політичну корупцію, що включає зловживання у представницьких органах влади, корупцію на публічній службі, у судовій системі та органах кримінальної юстиції, корупцію в економічній сфері, зокрема в публічних закупівлях, митниці та податкових органах, а також у соціальній сфері, охоплюючи освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення та інші галузі. До окремих форм належить корупція у приватному секторі та в спорті, що свідчить про її універсальний характер та здатність проникати в різні сфери суспільного життя. За критерієм масштабу та системності корупція поділяється на епізодичну, коли прояви поодинокі і не впливають на функціонування системи; систематичну, коли вона стає регулярним і структурованим явищем; та глобальну, або мафіозного типу, що охоплює великі сегменти суспільного та економічного життя, утворюючи стійкі мережі взаємозалежностей і сприяючи формуванню корупційної культури на рівні держави чи навіть міжнародних структур [23, с. 29-30].

Таблиця 1.2.

Класифікація видів корупції

<i>Критерій</i>	<i>Види корупції</i>
За рівнем влади	1) Вищого рівня (політична, урядова); 2) Середнього рівня (міське самоврядування, регіональні органи); 3) Нижчого рівня (дрібна адміністративна корупція).
За способом реалізації	1) Хабарництво; 2) Кланова протекція; 3) Кумівство та непотизм; 4) Використання «сірого» бізнесу.
За формою прояву	1) Активна (дача хабаря, ініціювання корупційної дії); 2) Пасивна (отримання хабаря, прийняття вигоди).
За масштабом охоплення	1) Побутова (корупція в повсякденних адміністративних послугах); 2) Інституційна (на рівні установ і відомств);

	3) Системна (вкорінена в політичну чи економічну систему).
За наслідками	1) Економічна (збитки для бюджету, бізнесу, інвесторів); 2) Соціальна (зниження довіри, посилення нерівності); 3) Політична (криза легітимності влади, дестабілізація).
За міжнародним виміром	1) Внутрішня (усередині держави); 2) Транснаціональна (міжнародні злочинні схеми, відмивання коштів).

С. Яковенко пропонує досить детальну та багаторівневу класифікацію корупції, що охоплює різні аспекти її прояву та функціонування у суспільстві:

1) за суб'єктом корупційних відносин розрізняють тих, хто дає хабар, серед яких можуть бути громадяни, приватні підприємства, легальні фірми, тіньовий бізнес, державні підприємства та політичні діячі, і тих, хто отримує хабар, зокрема державних службовців, менеджерів підприємств та політичних діячів;

2) за метою корупції суб'єкти-хабарники прагнуть матеріального збагачення або обміну послугами, тоді як ті, хто пропонує хабар, зацікавлені у прискоренні вирішення питань у межах правового поля чи поза ним, отриманні вигідних державних замовлень, кар'єрному зростанні, лобіюванні нормативно-правових актів, встановленні «добрих відносин» або отриманні конкурентних переваг;

3) за ініціативністю корупційні відносини поділяються на ті, що виникають через вимагання хабара посадовою особою, підкуп за ініціативою суб'єктів, що пропонують хабар, та традиційні корупційні практики;

4) за рівнем організації та поширення виділяють «низинну» корупцію місцевого або регіонального рівня та «верховинну», що охоплює національний і міжнародний рівні;

5) за організацією корупційних відносин розрізняють локальні, разові прояви, та стільникові, сезонні або постійні;

б) за видом корупційних відносин виділяють тверді форми, пов'язані з матеріальною винагородою у вигляді грошей, товарів, антикваріату чи коштовностей, і м'які форми, такі як непотизм, кронізм, фаворитизм, патронаж, лобізм, клановість, трайбалізм чи місництво;

7) за мірою централізації корупція може бути децентралізованою, випадковою, або централізованою «знизу до верху» чи «зверху до низу»;

8) за регулярністю корупційних дій поділяється на епізодичну, систематичну або інституційну, а також клептократичну, коли корупційні практики стають невід'ємною частиною управлінської системи держави [24, с. 110-111].

О. Куцевіл-Пархоменко пропонує виділяти два основні види корупційних дій, притаманних українському суспільству: корупцію в органах державної влади та серед суб'єктів господарювання державних підприємств і організацій, а також корупцію в приватних організаціях, установах та закладах. Кожен із цих видів, у свою чергу, можна деталізувати за низкою критеріїв:

1) залежно від характеру корупційних відносин вони поділяються на постійні, систематичні, випадкові та несистематичні; за кількістю суб'єктів, що пропонують хабар, на одноособові та колективні;

2) за метою отримання хабара на спрямовані на матеріальні або нематеріальні ресурси;

3) структура корупційних відносин може бути сформованою або несформованою, випадковою;

4) наслідки корупційних дій оцінюються як міжнародні, національні (моральні та матеріальні), локальні або місцеві збитки;

5) тип корупційних послуг охоплює надання привілеїв, пільг, сприяння кар'єрному зростанню, прибуток, правові преференції та отримання послуг у натуральній формі;

б) залежно від джерела походження результатів корупції виділяють дії, що здійснюються в межах правового регулювання, та ті, що відбуваються поза його межами [25, с. 141].

Підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що корупція є складним соціально-правовим явищем, яке проявляється через зловживання владними повноваженнями в особистих чи групових інтересах. Вона характеризується такими ознаками, як наявність особистої вигоди, протиправність дій, прихованість, взаємовигідність учасників, шкідливий вплив на державу та суспільство, а також порушення принципів рівності та справедливості. У публічному адмініструванні корупційні явища можуть охоплювати як державні органи та установи, так і приватні структури, проявлятися систематично або епізодично, охоплювати окремих осіб або колективи та мати різні наслідки – від локальних до міжнародних. Види корупції тісно пов'язані з характером відносин, метою отримання вигоди, структурою зв'язків і типом послуг, що надаються. Аналізуючи ці аспекти, можна зробити висновок, що ефективне запобігання та протидія корупції потребує комплексного підходу, який поєднує політичні, соціально-економічні, ідеологічні та правові механізми регулювання.

1.3. Причини, форми та наслідки корупції у публічному адмініструванні

Корупція в сучасному світі постає однією з найгостріших глобальних проблем, що підриває основи демократичного устрою, економічного розвитку та верховенства права. Вона є характерною не лише для країн із перехідною економікою, а й для розвинених держав, набуваючи різних форм і масштабів залежно від рівня розвитку суспільних інститутів. Сутність цієї проблеми полягає у тому, що корупція руйнує довіру громадян до влади, сприяє формуванню тіньових економічних відносин, створює умови для нерівності та обмежує можливості сталого розвитку. В умовах глобалізації та взаємозалежності світової економіки корупція стає наднаціональним викликом, оскільки її прояви виходять далеко за межі окремих країн і впливають на міжнародну безпеку та стабільність.

Аналіз сучасних наукових досліджень підтверджує, що політична корупція має багатofакторний характер і зумовлена як економічними, так і інституційними та соціально-культурними чинниками. Однією з ключових причин є недосконалість політичних інститутів та всього механізму державного управління, оскільки слабкі чи нестабільні структури влади створюють сприятливе середовище для зловживань. Водночас досвід демократичних країн свідчить, що політична корупція перебуває під контролем там, де сформована ефективна система державного управління, відпрацьовані десятиліттями закони та високі стандарти політичної етики для еліт, що забезпечує баланс між діяльністю державних органів і суспільним контролем. На противагу цьому, у новостворених або нестабільних соціально-політичних системах, а також у країнах, де історично склалися сприятливі умови для поширення корупційних практик, спостерігається значний і швидкий сплеск політичної корупції, що підтверджує роль інституційної слабкості та недостатності регуляторних механізмів у формуванні прозорого управління.

Корупція у державному управлінні зумовлена комплексом глибоких та різноманітних чинників, серед яких важливе місце займають соціально-психологічні та соціально-політичні фактори. Соціально-психологічні чинники охоплюють як особистісні, так і культурні аспекти поведінки державних службовців, які сприяють виникненню корупційних практик. До культурних факторів відносяться традиції, що толерують чи навіть заохочують корупційні прояви, міцні родинні чи дружні зв'язки, що іноді ставляться вище закону, а також схильність вирішувати проблеми неправовими методами. Службові фактори включають внутрішньо-організаційні конфлікти, невдоволеність умовами праці або низьким рівнем заробітної плати, а також прагнення самореалізації і досягнення особистих амбіцій, які не завжди можуть бути реалізовані легальними способами.

Найнебезпечнішими чинниками політичної корупції вважають проникнення її у судову та правоохоронну сфери, що підриває основи правопорядку, а також низький рівень участі громадян у контролі за діяльністю

державних органів, що створює сприятливе середовище для зловживань. Водночас ключовим фактором, який одночасно є і причиною, і наслідком цих проявів корупції, є стан «чесності влади». Під ним розуміють стандарти політичної етики бюрократії, які безпосередньо залежать від політичної волі керівництва, цінностей та норм етики панівної політичної еліти країни. Саме цей фактор визначає, наскільки ефективно держава здатна протидіяти корупційним проявам, формує довіру суспільства до інститутів влади та впливає на рівень прозорості та підзвітності політичної системи в цілому.

На думку В. Олійника, причини протиправних дій окремих публічних службовців, викритих у зловживанні службовим становищем та корупційних правопорушеннях, можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх причин належать недосконалість антикорупційного законодавства, корумпованість судової системи, наявність багаторічних і чітко відпрацьованих корупційних схем, поширене правило «хочеш бути на посаді – ділися з керівником», а також толерантне ставлення суспільства до проявів корупції. Внутрішні причини зумовлені особистісними характеристиками службовців і включають моральні вади, що проявляються у недостатньому дотриманні етичних норм, низькому рівні самоконтролю та прагненні до особистої вигоди всупереч інтересам держави та суспільства [26, с. 193].

Н. Сидоренко виділяє серед чинників корупції економічні та правові аспекти. До економічних чинників корупції відноситься вигідність корупційних дій як інструменту для здобуття конкурентних переваг і як ресурс для незаконного збагачення посадових осіб. Державна діяльність, особливо вищих чиновників, нерідко пов'язана з закупівлею предметів розкоші та привілеїв, що створює сприятливе середовище для корупційних дій. Серед правових чинників корупції виокремлено неясність правової політики та недосконалість юридичної техніки. Невизначеність і нечіткість правових норм, а також недостатня якість юридичних формулювань сприяють створенню «сірих зон» у законодавстві, які посадовці можуть використовувати у власних інтересах [27, с. 62].

Економічні причини політичної корупції, зазвичай, пов'язані з низьким рівнем заробітних плат державних службовців та наявністю у них широких повноважень щодо впливу на діяльність приватного і громадського сектору. Корупційні практики активно розвиваються там, де службовці мають право розпоряджатися дефіцитними ресурсами, а контроль за їх діями та відповідальність за результати діяльності є формальними або відсутні зовсім.

Інституційні чинники політичної корупції зумовлені закритістю роботи державних органів, перевантаженою системою звітності, недостатньою прозорістю законодавчих процесів, а також слабкою кадровою політикою, яка допускає поширення синекур – добре оплачуваних посад із мінімальними обов'язками, де просування по службі можливе незалежно від реальних досягнень і професійних результатів.

Організаційно-управлінські чинники корупції, виникають через низку системних проблем у функціонуванні державних органів, серед них:

а) відсутність прозорих процедур взаємодії між різними рівнями управління та між державними органами і громадськістю. Така непрозорість ускладнює контроль за діями посадовців і створює можливості для корупційних практик;

б) невизначені пріоритети в діяльності державних органів, що сприяє маніпуляціям у визначенні напрямків використання ресурсів. Це дозволяє посадовцям діяти на власний розсуд і не спрямовувати зусилля на реальні потреби суспільства; в) відсутність ефективної оцінки результатів діяльності державних структур, що унеможливорює контроль за якістю їх роботи. Без такої оцінки неможливо визначити, наскільки державні витрати виправдані, і важко виявити зловживання.

В свою чергу, соціально-політичні чинники акцентують на пасивності суспільства і слабкості демократичних інститутів – громадяни часто сприймають корупцію як невідворотну частину життя і не бачать сенсу у громадському контролі або вважають його неефективним. Це знижує тиск на владу щодо боротьби з корупцією; контрольні органи, що повинні запобігати

корупції, можуть бути обмежені у своїй діяльності, через що забезпечення відповідальності і прозорості залишається частково формальним [28, с. 103].

Більшість дослідників політичної корупції погоджуються, що головною причиною її високого рівня є недосконалість політичних інститутів, які покликані забезпечувати внутрішні та зовнішні механізми стримування. Разом із цим важливу роль відіграють об'єктивні обставини, які створюють додаткові передумови для зловживань, зокрема двозначність законів, що дозволяє посадовим особам маніпулювати бюрократичними процедурами або завищувати виплати через незнання чи нерозуміння норм населенням. До таких обставин також належать нестабільна політична ситуація, відсутність налагоджених механізмів взаємодії інститутів влади, залежність стандартів роботи бюрократії від політики правлячої еліти, а також професійна некомпетентність посадовців. Додатково сприяють корупції явища «кумівства» та політичного заступництва, що призводять до таємних домовленостей і ослаблюють контрольні механізми, відсутність єдності в системі виконавчої влади, коли регулювання однієї й тієї ж діяльності покладається на різні органи, а також низький рівень участі громадян у нагляді за державою.

Існують й інші гіпотези щодо причин політичної корупції, зокрема О. Скочиляс-Павліва виділяє кілька ключових причин поширення корупції в Україні: високий податковий тиск на виробників, що змушує підприємців шукати нелегальні шляхи для зменшення витрат і створює сприятливий ґрунт для корупційних дій; відсутність нормальних умов для господарської і комерційної діяльності, через що підприємці змушені вдаватися до неофіційних платежів для забезпечення стабільної діяльності та доступу до ресурсів; недосконалість законодавства, зокрема виборчого, яке заклало корупційні механізми в систему формування влади; недоліки системи судочинства, включаючи відсутність чіткого підпорядкування між судами різних інстанцій; відсутність координації та чіткого розмежування повноважень між правоохоронними органами, що унеможлиблює ефективний контроль за дотриманням законодавства і належне виявлення корупції

в органах державної влади; деформація моральних цінностей у суспільстві, в якому громадяни, хоч і визнають корупцію як негативне явище, водночас сприймають її як невід'ємну частину підприємницької діяльності та державної служби [29, с. 45].

В. Гошовська підкреслює, що суспільна небезпека корупції у сфері державного управління проявляється у багатьох критичних аспектах, що негативно впливають на функціонування держави та економіки.

По-перше, державна політика часто формується під впливом приватних інтересів осіб при владі, здатних впливати на прийняття рішень у більших масштабах, ніж реалізація суспільних потреб, а ключові рішення, що значно впливають на життя громадян, можуть ухвалюватися на корупційній основі або для захисту корупціонерів, залежних від «тіньових фігур».

По-друге, прямі фінансові втрати від корупції зменшують доходи державного бюджету та побічно скорочують валовий національний продукт. Корупція також стимулює розвиток тіньової економіки, руйнує конкуренцію через надання неконкурентних переваг хабарниками, формує корупційні монополії, часто пов'язані з організованою злочинністю, і загалом знижує ефективність державної економіки [30, с. 8].

Окрім виявлення причин, що зумовлюють виникнення і поширення корупції, не менш важливим є аналіз її форм, адже саме вони відображають практичні прояви цього явища у різних сферах суспільного життя. Форма корупції – це зовнішній прояв корупційної діяльності, який виражається у конкретних способах вчинення корупційних правопорушень та практичних проявах зловживання владними чи службовими повноваженнями з метою отримання незаконної вигоди. Вона відображає те, як саме реалізується корупційна поведінка, які механізми чи дії використовуються, і тому дозволяє чіткіше визначити суть корупційного явища та відмежувати його від інших протиправних проявів.

Під формами корупції зазвичай розуміють різні способи досягнення приватної вигоди посадовими особами чи іншими суб'єктами за рахунок

порушення публічних інтересів, серед яких найпоширенішими є хабарництво, зловживання владою або службовим становищем, відкатні схеми, конфлікт інтересів, кумівство, протекціонізм, незаконне лобіювання. Кожна з таких форм має свою специфіку, проте всі вони об'єднані єдиною сутністю – використанням владних, адміністративних чи управлінських повноважень у приватних цілях, що підриває легітимність державних інститутів та довіру суспільства.

Таблиця 1.3.

Основні форми корупції у публічному адмініструванні

<i>Форма</i>	<i>Зміст</i>	<i>Приклади проявів у публічному адмініструванні</i>
Хабарництво	Отримання або надання неправомірної вигоди (грошей, послуг, подарунків) посадовій особі за виконання чи невиконання певних дій.	Вимагання грошей за видачу дозволу, ліцензії, ухвалення потрібного рішення.
Лобізм	Вплив окремих груп чи осіб на державних службовців або депутатів з метою прийняття рішень у власних інтересах	Просування вигідних законів або рішень для бізнесу через депутатів чи чиновників.
Фаворитизм	Надання привілеїв окремим особам чи групам на підставі особистих симпатій, а не об'єктивних критеріїв.	Призначення на посаду особи, якій симпатизує керівник, попри відсутність кваліфікації.
Непотизм	Надання посад чи переваг родичам та членам сім'ї незалежно від їх професійних якостей.	Влаштування на роботу дружини/чоловіка чи сина/доньки в державний орган без конкурсу.
Кронізм	Перевага надається друзям та приближеним особам у кадрових чи адміністративних питаннях.	Просування друзів на керівні посади в органах влади.
Клієнтелізм	Система взаємовигідних відносин між владою і громадянами/групами, коли ресурси обмінюються на політичну чи іншу підтримку.	Розподіл соціальної допомоги вибірково в обмін на голоси на виборах.

Хабарництво є однією з найпоширеніших форм корупції в світі, і його природа в багатьох випадках ґрунтується на взаємній зацікавленості обох сторін у досягненні особистої вигоди. За визначенням, хабарництво передбачає, що хабародавець добровільно пропонує матеріальні або нематеріальні вигоди посадовій особі з метою отримання певних привілеїв, прискорення вирішення питань або порушення службових обов'язків на свою користь. Основною ознакою цього явища, як зазначають Д. Сирота, А. Сергієнко та Л. Даценко, є наявність спільного інтересу сторін у відхиленні від норм службової поведінки, при якому посадова особа готова йти на порушення обов'язків заради отримання вигоди [31].

Лобізм є ще однією формою корупції, що часто проявляється в країнах із перехідною економікою, де законодавчі та регуляторні механізми ще не набули повної зрілості. У цьому контексті лобізм може набувати ознак корупції, коли вплив на державні органи або посадовців здійснюється не лише для захисту законних інтересів, але й для отримання особливих привілеїв, які порушують принципи рівності та справедливості. За словами А. Стельмаха, лобізм у найширшому сенсі охоплює прагнення громадян, підприємств та організацій до відстоювання своїх інтересів і донесення їх до органів влади для їх впровадження у життя. Проте в реаліях країн із перехідною економікою цей процес часто супроводжується фінансовими "заохоченнями", особистими зв'язками або тиском на посадовців [32, с. 111].

Фаворитизм та непотизм є поширеними формами корупції навіть у модернізованих суспільствах, і часто вони впливають на якість управління та соціальну справедливість. Фаворитизм, як зазначає А. Титко, передбачає надання незаконних привілеїв або заступництва державним службовцям, що проявляється у близькому ставленні керівників до певних підлеглих та наділенні їх повноваженнями, які перевищують їхній реальний статус або компетенції [33, с. 83]. Основна проблема такої корупційної форми полягає в тому, що на високі посади або у ключові сфери доступ отримують

не найкваліфікованіші кадри, а ті, хто має особисті зв'язки або користується прихильністю керівників.

Ознаки фаворитизму проявляються у наданні привілеїв, пільг, заступництва та робочих місць особам, які мають певні переваги над іншими через гарне ставлення, родинні чи дружні зв'язки, при цьому наявність таких зв'язків не є обов'язковою умовою. Характерною рисою є загальна схильність віддавати перевагу окремим особам або групам замість оцінки об'єктивних заслуг, що часто супроводжується призначенням на посади осіб, які не володіють необхідними кваліфікаційними якостями для виконання конкретної роботи. Фаворитизм поширений як у державному, так і в приватному секторах і проявляється через пропозиції робочих місць, укладання контрактів або розподіл ресурсів серед членів власної соціальної групи. Крім того, він передбачає механізм «quid pro quo», який часто набуває непрямої форми, коли надання переваг одній особі очікує певної компенсації або лояльності з її боку, що підкреслює його системний і взаємозалежний характер у суспільно-управлінських процесах.

Непотизм – це одна з форм фаворитизму, що широко поширена в українських реаліях та інших країнах з подібними соціально-політичними умовами. У науковій літературі традиційно розрізняють два основних типи непотизму – політичний та сімейний. Політичний непотизм проявляється у використанні владних чи представницьких повноважень для просування по службі друзів, знайомих або ділових партнерів на впливові посади в органах державної влади та місцевого самоврядування. Сімейний непотизм має дещо іншу природу і переважно пов'язаний із сприянням кар'єрі чи бізнес-інтересам членів сім'ї та близьких родичів. Він особливо поширений у приватному секторі, де контроль за кадровими рішеннями менш формалізований, проте може мати місце й у публічному управлінні. Наслідком непотизму є неефективність державного управління, оскільки до керівництва приходять менш компетентні фахівці, що знижує якість послуг, які надаються суспільству [33, с. 84].

Кронізм розглядають як різновид фаворитизму, що проявляється у наданні переваг давнім друзям, особливо при призначенні їх на адміністративні посади, незалежно від професійної придатності. На практиці він полягає в тому, що на ключові посади часто призначають не родичів, а знайомих, друзів чи інших наближених до конкретної особи осіб. Основна сутність кронізму полягає в наданні переваги давнім друзям політиків під час заповнення вакантних посад, не зважаючи на їхні професійні заслуги, що у Великій Британії відображають такі усталені словосполучення, як «старі шкільні краватки» або «клуб давніх друзів [34, с. 104].

У науковій літературі виділяють дві форми кронізму – інструментальну та реляційну. Інструментальний кронізм орієнтований на виконання завдань утилітарного характеру та задоволення власних інтересів керівника. Реляційна форма заснована на партнерських або дружніх стосунках, лояльності та відданості підлеглому, що згодом може призводити до надання неправомірних вигод, переваг і пільг, а також до ухвалення необґрунтованих рішень, що шкодять ефективності управління та порушують принципи справедливості у державному апараті.

Клієнтелізм є формою корупційних відносин, яка ґрунтується на нерівних, але взаємовигідних стосунках між посадовою особою та так званими "клієнтами". У таких відносинах посадова особа надає певні переваги або заступництво клієнтам в обмін на їхню лояльність, підтримку та підпорядкування. Клієнти, у свою чергу, можуть очікувати від посадовця особливого ставлення або допомоги у вирішенні своїх питань, що не завжди відповідає законодавчим нормам чи принципам рівності. Особливість клієнтелізму полягає в тому, що обидві сторони делегують одна одній певні права й обов'язки, утворюючи стійкі, хоча й неформальні зв'язки. У цьому сенсі клієнталізм стає механізмом зміцнення влади посадовця, оскільки він створює мережу залежних і лояльних осіб, готових підтримувати його та виконувати доручення [35, с. 14].

Корупція розглядається як одна з найсерйозніших глобальних загроз, що має багатовимірний характер та руйнівний вплив на ключові сфери суспільного життя. Вона гальмує соціальний розвиток, підриває економічну стабільність і створює перешкоди для ефективного функціонування демократичних інститутів. У політичній площині корупційні практики знижують рівень довіри громадян до органів державної влади, сприяють формуванню авторитарних тенденцій і викривлюють виборчі процеси. В економічній сфері корупція зумовлює тінізацію господарських відносин, зменшення інвестиційної привабливості держави, зростання бюджетних втрат та нераціональне використання ресурсів. Соціальний вимір проблеми проявляється у порушенні принципів справедливості та рівності, оскільки доступ до благ і можливостей отримують не компетентні чи гідні, а наближені до влади. Особливо небезпечним є те, що корупція має транснаціональний характер і впливає на міжнародні відносини, стаючи перешкодою для співробітництва між країнами та інтеграційних процесів. Вона створює підґрунтя для поширення організованої злочинності, тероризму та нелегальних економічних схем, що становлять загрозу світовій безпеці [36, с. 147].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що це явище має комплексний характер і ґрунтується як на об'єктивних соціально-економічних, так і на суб'єктивних інституційно-правових чинниках. Серед ключових причин варто виокремити недосконалість правової системи, низький рівень політичної та правової культури, економічну нерівність, а також недостатню прозорість діяльності органів влади. Наслідки корупції у публічному адмініструванні є руйнівними як для держави, так і для суспільства загалом. Вони проявляються у зниженні ефективності управлінських рішень, підриві авторитету державних інституцій та зростанні соціальної несправедливості.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

2.1. Сучасний стан нормативно-правового регулювання запобігання корупції у публічному адмініструванні

Українське законодавство протягом тривалого часу зосереджувалося лише на окремих аспектах антикорупційної політики, що об'єктивно не давало суттєвих результатів у боротьбі з цим явищем. Поширені зловживання владними повноваженнями, закритість управлінських процесів і слабкість контрольних механізмів фактично зводили нанівець будь-які спроби забезпечити прозорість та підзвітність влади. Лише після подій 2014 року відбулися зміни, коли зросла суспільна свідомість і сформувався реальний політичний запит на подолання корупції, що стало підґрунтям для появи нових підходів і посилення державної волі.

На сучасному етапі ключовим завданням виступає формування оновленої адміністративно-правової бази, здатної комплексно запобігати корупційним ризикам у сфері публічного адміністрування. Йдеться не лише про удосконалення внутрішніх механізмів, але й про їхнє узгодження із загально визнаними принципами прозорості, підзвітності та доброчесності. Саме системний підхід, орієнтований на реформування публічної влади, забезпечує передумови для ефективного функціонування держави та зміцнення довіри суспільства до її інституцій.

У сучасному суспільстві протидія корупції набуває статусу пріоритетного завдання, адже це явище підриває довіру громадян до влади та знижує ефективність державного управління. Як зазначає А. Мовчан, негативна сутність корупції полягає у прагненні до неправомірної вигоди, а тому одним із ключових напрямів у боротьбі з нею має стати реформування системи забезпечення запобігання корупції. Учений підкреслює, що зменшення передумов для виникнення корупційних проявів та підвищення соціальної

цінності державної служби є основою антикорупційної політики, яка нині розвивається в Україні. Важливим фактором у цьому процесі він вважає достатній рівень знань антикорупційного законодавства з боку державних службовців, адже це сприяє більш відповідальному виконанню ними службових обов'язків [37].

Водночас В. Чорний наголошує, що державний апарат не може розглядатися ізольовано від суспільних процесів та інших структурних елементів, адже корупція є системним явищем, що безпосередньо пов'язане із дефективністю владних інститутів. Він підкреслює, що корупція тісно переплітається з корисливими мотивами політичних еліт, для яких характерним є використання державних ресурсів у приватних інтересах. На думку дослідника, саме нецільове застосування ресурсів держави та прагнення до особистої вигоди є першопричинами корупції, що створює передумови для зловживань і підриває легітимність влади [38].

Наразі в Україні вже сформовано значний масив нормативно-правових актів, які визначають основні напрями та механізми протидії корупції, а також координують роботу державних інституцій у сфері запобігання її проявам. Правова основа діяльності антикорупційних органів тісно пов'язана з суспільними процесами розвитку держави, що відбуваються в умовах європейської інтеграції, адже саме вона забезпечує поступове наближення до загальноприйнятих стандартів прозорості, підзвітності та доброчесності. Основне завдання нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції полягає у впорядкуванні діяльності уповноважених органів, насамперед тих, які спеціально створені для боротьби з цим явищем, а також у забезпеченні їх належного функціонування та результативності [39, с. 38].

О. Іванов пропонує класифікацію нормативно-правових актів, що регулюють питання протидії корупції. Він виокремлює дві основні групи таких актів. До першої групи належать документи, що приймаються вищими органами державної влади і мають здебільшого загальний характер. Це, на думку автора, конституційні положення, закони, акти Президента України,

постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів. Вони задають базові орієнтири і формують загальну нормативну рамку для протидії корупційним проявам. Друга група складається з відомчих актів та рішень органів місцевого самоврядування, які конкретизують регулювання в межах компетенції окремих органів. Сюди відносяться накази міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що визначають порядок внутрішньої роботи та встановлюють практичні механізми реалізації антикорупційної політики. Вчений також наголошує на особливій ролі положень Конституції, які задають фундаментальні засади протидії корупції [40, с. 192].

Основними нормативно-правовими актами, у яких закріплено спеціальні засади запобігання та протидії корупції в Україні, є Закон України «Про запобігання корупції», який визначає загальні принципи формування та реалізації антикорупційної політики, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», що врегульовує діяльність центрального органу виконавчої влади з протидії корупційним злочинам, Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», який регламентує правові засади роботи АРМА, а також Закон України «Про Державне бюро розслідувань», що визначає правовий статус та компетенцію ДБР у сфері розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

До системи нормативно-правових актів антикорупційного спрямування також належать Конституція України, що закріплює основи правопорядку й принципи діяльності держави, Кримінальний кодекс України, який встановлює кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення, та Кодекс України про адміністративні правопорушення, що передбачає адміністративну відповідальність за порушення антикорупційних вимог. Важливими є й спеціальні закони, серед яких Закон України «Про очищення влади», Закон України «Про державну службу», Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції», Закон України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією».

Значний вплив на розвиток антикорупційної політики мають і підзаконні акти Президента України, зокрема Указ «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції», Указ «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» та Указ «Про Національну програму боротьби з корупцією» [41, с. 185].

Конституційні засади запобігання корупції у сфері публічного адміністрування випливають із низки положень Конституції України, які закріплюють основні принципи діяльності держави, органів публічної влади та посадових осіб. Передусім варто звернутися до статті 1 Конституції, де Україна визначається як демократична, правова і соціальна держава. Це означає, що діяльність публічної влади повинна ґрунтуватися на верховенстві права, прозорості та підзвітності, а корупція як явище суперечить цим фундаментальним засадам. Стаття 3 Конституції закріплює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Звідси випливає, що корупційні прояви підривають можливість належного виконання цього обов'язку, оскільки створюють перешкоди у забезпеченні рівності громадян перед законом і справедливості у публічному адмініструванні. Стаття 19 конкретизує, що органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти виключно в межах повноважень та у спосіб, визначений Конституцією і законами України. Це положення формує базову конституційну вимогу, яка безпосередньо спрямована на запобігання корупції, адже будь-яке перевищення чи зловживання повноваженнями становить порушення Конституції [42].

Статті 38 і 40 гарантують громадянам право брати участь в управлінні державними справами та звертатися до органів влади, що створює механізм громадського контролю, прозорості й підзвітності, а отже, виступає засобом протидії корупції. Важливе значення має стаття 85 та інші норми, що закріплюють контрольні повноваження Верховної Ради України, а також стаття 102, яка визначає Президента гарантом додержання Конституції. Система

стримувань і противаг, закріплена в Конституції, є превентивним інструментом проти концентрації влади та зловживань. Особливе значення мають статті 129 і 129-1, які регулюють засади судочинства, зокрема незалежність суддів, змагальність і гласність процесу. Наявність незалежного й справедливого суду гарантує притягнення корупціонерів до відповідальності та зміцнює довіру до правової системи [42].

Основним законодавчим актом, який регламентує питання запобігання та протидії корупції в Україні, виступає Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року. Його ухвалення стало результатом курсу на комплексне реформування антикорупційної системи держави відповідно до міжнародних стандартів і кращих практик зарубіжних країн. Цей закон започаткував новий підхід до регламентації антикорупційних відносин, оскільки він не лише визначає загальні принципи політики у цій сфері, а й містить чітко сформульовані обмеження та заборони для осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування. Зокрема, у статті 22 встановлені обмеження щодо використання службових повноважень та становища, у статті 23 передбачені правила щодо отримання подарунків, а стаття 27 містить обмеження щодо спільної роботи близьких осіб [43].

У законі закріплено визначення поняття «неправомірна вигода», під якою розуміються грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи та будь-які інші вигоди майнового чи немайнового характеру, що пропонуються, обіцяються, надаються або одержуються без законних на те підстав. Таке нормативне закріплення усунуло раніше існуючі прогалини у тлумаченні цього поняття та дозволило однозначно кваліфікувати відповідні правопорушення. Важливим є й те, що закон передбачив правові засади функціонування спеціалізованого органу – Національного агентства з питань запобігання корупції, положення про яке детально викладені в розділі II.

Важливим інструментом у процесі формування організаційних заходів антикорупційного характеру є Закон України «Про очищення влади». Цей нормативно-правовий акт закріплює механізм люстрації, що передбачає обмеження права або заборону для окремих категорій осіб обіймати посади в органах державної влади та на публічній службі. Зокрема, відповідно до частини восьмої статті 3 Закону, така заборона застосовується у випадку, якщо перевірка виявляє недостовірність даних щодо наявності майна або майнових прав, відображених у деклараціях за попередній рік [44]. Попри дискусійність і наявність певних протиріч, цей законодавчий акт має надзвичайно важливе значення для становлення демократичних засад державності, оскільки його реалізація стала поштовхом до очищення державного апарату від осіб, причетних до корупційних правопорушень чи діяльності, яка суперечить інтересам суспільства. У сучасних умовах люстрація виступає дієвим засобом захисту демократії та зміцнення довіри громадян до державної влади.

Не менш значущим у системі нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики є Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». Його ухвалення створило правову основу для діяльності нового спеціалізованого правоохоронного органу, уповноваженого на проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень. Закон чітко визначає статус Національного антикорупційного бюро, його організаційну структуру, чисельність, а також правовий статус працівників, їхні права, обов'язки й відповідальність. Головною функцією цього органу, закріпленою у законі, є виявлення та протидія корупційним злочинам, скоєним вищими посадовими особами, що становлять реальну загрозу національній безпеці України. Створення НАБУ стало важливим етапом у формуванні незалежної антикорупційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективну протидію корупції на найвищому рівні влади [45].

Важливе місце у формуванні нормативно-правової основи протидії корупції займає Закон України «Про Державне бюро розслідувань» № 794-VIII,

прийнятий 12 листопада 2015 року та введений у дію з 1 березня 2016 року. Зазначений нормативний акт визначає правові засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань, встановлює його структуру, чисельність, завдання, а також правовий статус і соціальні гарантії працівників. У ньому врегульовано порядок взаємодії ДБР з іншими державними правоохоронними органами, що дозволяє забезпечувати комплексний підхід у сфері розслідування злочинів, зокрема й корупційного характеру. Крім того, у Законі закріплено механізми контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань, що є важливим інструментом забезпечення його незалежності, ефективності та підзвітності суспільству [46].

Варто вказати, що нормативно-правове регулювання запобігання корупції у Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення має визначальне значення, адже саме ці акти встановлюють юридичну відповідальність за вчинення корупційних діянь, що є ключовим елементом антикорупційної політики держави.

Так, Кримінальний кодекс України у розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» передбачає комплекс складів кримінальних правопорушень, які безпосередньо відносяться до корупційних. До них належать зловживання владою або службовим становищем (стаття 364), зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права (стаття 364-1), одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368), прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368-3), пропозиція або надання такої вигоди (стаття 369), зловживання впливом (стаття 369-2), незаконне збагачення (стаття 368-5), а також інші суміжні склади кримінальних правопорушень, пов'язані з корупційними діяннями. Встановлення кримінальної відповідальності забезпечує невідворотність покарання за найнебезпечніші прояви корупції, що підривають основи публічного адміністрування [47].

Кодекс України про адміністративні правопорушення закріплює відповідальність за діяння, які не досягають ступеня суспільної небезпеки кримінального правопорушення, але також становлять загрозу принципам доброчесності та прозорості. Найважливішими є статті 172-4 – 172-9, що утворюють окрему групу правопорушень, пов'язаних з корупцією. Серед них: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4), порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (стаття 172-5), порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6), порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172-7), незаконне використання інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172-8), та невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9) [48]. Застосування адміністративних санкцій у цих випадках виконує превентивну функцію та дисциплінує посадових осіб, створюючи механізм раннього реагування на порушення антикорупційних правил.

Я. Ліховіцький наголошує, що міжнародні нормативно-правові акти відіграють визначальну роль у боротьбі з корупцією, оскільки вони формують єдині стандарти, зобов'язання та механізми, що зобов'язують держави створювати ефективні системи протидії цьому явищу. Корупція має транснаціональний характер, пов'язана з відмиванням коштів, фінансуванням злочинних організацій та ухиленням від відповідальності через використання юрисдикцій із різними правовими режимами. Саме тому міжнародні акти забезпечують координацію дій держав, гармонізацію законодавства та впровадження мінімальних антикорупційних стандартів, обов'язкових для виконання [49, с. 341].

Аналіз нормативно-правової бази у сфері запобігання та протидії корупції доцільно розпочати з міжнародних актів, які стали основою для формування відповідної національної політики України. Одним із ключових документів виступає Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS-191), ратифікований Законом України № 253-V

від 18 жовтня 2006 року. У ньому визначено перелік заходів, яких держави-учасниці повинні вживати на національному рівні у разі виявлення корупційних правопорушень, зокрема передбачено криміналізацію хабарництва національних та іноземних арбітрів, а також присяжних засідателів [50].

Важливим елементом міжнародно-правових гарантій є Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Законом України № 2476-IV від 1 січня 2006 року. Цей документ встановлює обов'язок кожної держави-учасниці передбачати у внутрішньому законодавстві дієві правові механізми захисту осіб, яким завдано шкоди внаслідок корупційних діянь, зокрема забезпечення можливості відшкодування матеріальних збитків та компенсації порушених прав [51].

Важливе значення має також Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, що набула чинності для України після її ратифікації Законом № 251-V від 1 січня 2010 року. Вона закріплює комплексні завдання держав-учасниць, спрямовані на посилення превентивних та практичних заходів протидії корупції, розвиток міжнародного співробітництва, технічної допомоги та повернення незаконно виведених активів, а також формування стандартів доброчесності, відповідальності та прозорості в управлінні державними справами і публічним майном [52].

Окрім вказаних міркувань, слушною є позиція Р. Гречанюка, який наголошує, що прийняття Антикорупційної стратегії на рівні закону є свідченням офіційного визнання державою проблеми корупції та усвідомлення необхідності системних заходів щодо її подолання. Водночас значна частина досягнень України у сфері протидії корупції зумовлена не лише внутрішніми потребами, а й зовнішнім тиском міжнародних партнерів [53, с. 33].

Певним стимулом до їх відновлення та посилення стало набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу в червні 2022 року. Напередодні саміту Єврокомісії у Брюсселі Верховна Рада ухвалила

Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки, а НАЗК одразу розпочало роботу над Державною антикорупційною програмою, яку Кабінет Міністрів України затвердив у березні 2023 року. Під тиском вимог ЄС було також подолано критичну проблему відсутності керівництва у більшості ключових антикорупційних інституцій. Такий розвиток подій засвідчує залежність національної антикорупційної політики від зовнішніх чинників і водночас окреслює важливість посилення внутрішньої стійкості антикорупційної системи [54, с. 353].

Антикорупційна стратегія на 2021 – 2025 роки, затверджена Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX, є базовим програмним документом державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Її сутність полягає у створенні цілісної системи заходів, спрямованих на зменшення рівня корупції, підвищення ефективності та доброчесності публічного адміністрування, а також формування атмосфери нетерпимості до корупційних практик у суспільстві [55].

Стратегія визначає, що боротьба з корупцією має носити не лише каральний, а насамперед превентивний характер. Основний акцент зроблено на усуненні передумов та ризиків, які породжують корупційні прояви у діяльності органів влади. Серед ключових напрямів виділяється підвищення прозорості діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, удосконалення процедур управління державними фінансами та майном, забезпечення відкритості публічних закупівель, а також створення надійних механізмів фінансового контролю і декларування статків посадовців. Особлива увага приділяється формуванню доброчесності у сфері правосуддя, діяльності правоохоронних органів та політичного процесу. У Стратегії закладено завдання зниження політичної корупції, прозорості фінансування партій і виборчих кампаній, а також усунення впливу корупційних чинників на кадрові призначення у публічній службі.

В. Паутов слушно підкреслює, що динаміка розвитку сучасного антикорупційного законодавства в Україні зумовлюється поєднанням

внутрішніх і зовнішніх факторів. Насамперед важливим чинником виступає суспільний тиск на органи влади, який особливо посилюється в умовах політичних криз і вимагає від держави швидкої реакції у вигляді посилення правового регулювання та створення нових інституційних механізмів протидії корупції. Водночас відмова від поліцентричного міжнародного статусу та остаточний вибір проєвропейського курсу визначили вектор розвитку національної правової системи, зокрема у сфері запобігання корупції, орієнтуючи її на виконання стандартів ЄС та імплементацію міжнародних зобов'язань. Додатковим стимулом для запровадження нових антикорупційних норм стали негативні соціально-економічні процеси: зниження рівня життя населення та економічна нестабільність, які загострили суспільний запит на справедливість і прозорість діяльності влади [56, с. 174].

Таким чином, у сучасних умовах правове регулювання антикорупційної політики набуває системності та орієнтується на міжнародні стандарти, що є результатом інтеграційних процесів і зовнішніх зобов'язань України. Це сприяє поступовому переходу від декларативних положень до практичного впровадження інструментів запобігання корупції, підвищує ефективність діяльності органів публічної влади та зміцнює довіру суспільства до державних інститутів. Разом з тим, незважаючи на досягнутий прогрес, сучасний стан нормативного регулювання все ще потребує вдосконалення з огляду на складність корупційних схем, динаміку політичних і економічних процесів, а також виклики, пов'язані з реформуванням публічного управління. Отже, можна стверджувати, що нормативно-правова база запобігання корупції в Україні заклала фундаментальні передумови для ефективного протистояння цьому явищу, але потребує подальшої гармонізації та посилення механізмів практичної реалізації.

2.2. Організаційне забезпечення запобігання корупції у публічному адмініструванні

Поширення корупції справляє руйнівний вплив на суспільні відносини та державне управління, адже воно підриває гарантії прав та законних інтересів громадян, спотворює механізми соціальної взаємодії, руйнує довіру до влади та суперечить базовим принципам справедливості й рівності. Саме тому протидія цьому явищу є об'єктивною необхідністю, яка повинна мати комплексний характер і здійснюватися як на рівні державних інституцій, так і за активної підтримки суспільства. При цьому така діяльність повинна відзначатися професійністю, дотриманням законності та чітким правовим регламентом, що дозволить мінімізувати випадки зловживань чи помилок у практиці роботи суб'єктів протидії корупції.

Водночас важливою проблемою залишається відсутність систематизації антикорупційного законодавства, внаслідок чого немає вичерпного і закріпленого на нормативному рівні переліку суб'єктів, уповноважених здійснювати діяльність у цій сфері. Розмежування їх видів і визначення правового статусу не лише дасть можливість уточнити зміст та функціональне навантаження кожного з них, а й сприятиме виявленню прогалин, колізій та дублювання повноважень у правовому регулюванні. Крім того, аналіз адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії корупції дає змогу простежити динаміку та ефективність їх діяльності, а також оцінити якість взаємодії між ними, що безпосередньо впливає на результативність зменшення корупційних проявів у держав.

Особливо небезпечним сегментом є політична корупція, яка в умовах виборчого процесу набуває масштабних форм, адже боротьба за владу відкриває доступ до ресурсів і створює передумови для зловживань, привілейованого становища та маніпуляцій у прийнятті рішень. У цьому контексті сучасні дослідники слушно наголошують, що ефективна протидія політичній корупції можлива лише за умови вироблення комплексної державної стратегії, яка має ґрунтуватися на глибокому науковому осмисленні

сутності цього явища, специфіки його проявів та адаптації практичних механізмів до реальних соціально-політичних умов [57, с. 62].

М. Ковальчук слушно зазначає, що публічне адміністрування у сфері запобігання корупції слід розуміти як зовнішній прояв адміністративної діяльності суб'єктів публічної влади, яка базується на принципах чесності, прозорості, непідкупності та відповідальності. Його сутність полягає у використанні спеціальних адміністративних механізмів і процедур, спрямованих на недопущення вчинення корупційних правопорушень, що становлять загрозу для держави і суспільства, а також на усунення ризиків уникнення винними особами кримінальної відповідальності [58, с. 40].

В. Іваній у своїх дослідженнях визначає систему механізмів запобігання корупційним ризикам, акцентуючи на їх багатовимірності та комплексності. Правові механізми орієнтовані на створення належної законодавчої бази та процедурного регулювання. Їх сутність полягає у прийнятті антикорупційних законів і підзаконних актів із пріоритетом саме законів як основи діяльності органів публічної влади відповідно до принципу законності, у чіткому визначенні процедур ухвалення рішень, що забезпечує юридичну визначеність, а також у впровадженні обов'язкового декларування майна і доходів посадових осіб навіть в умовах воєнного стану. Організаційні механізми спрямовані на внутрішнє інституційне забезпечення антикорупційної діяльності. Йдеться про запровадження антикорупційних програм у діяльність органів публічного адміністрування, створення спеціалізованих антикорупційних підрозділів, а також розробку внутрішніх політик щодо врегулювання конфлікту інтересів. Технічні механізми передбачають використання сучасних цифрових інструментів задля мінімізації корупційних ризиків. У центрі уваги знаходиться автоматизація управлінських процесів шляхом розвитку електронного урядування, упровадження електронного документообігу та застосування блокчейн-технологій для забезпечення максимальної прозорості процедур. Соціальні та етичні механізми орієнтовані на формування ціннісних орієнтирів та суспільної культури доброчесності. Серед основних завдань

виокремлюється виховання нетерпимості до корупційних проявів серед посадових осіб, проведення навчальних програм, спрямованих на підвищення обізнаності у сфері антикорупційних стандартів, а також активне залучення громадянського суспільства до моніторингу діяльності органів публічної влади [59].

Г. Лук'янова пропонує класифікацію суб'єктів протидії корупції залежно від їхньої ролі у цій діяльності, виокремлюючи три основні групи. До першої відносяться суб'єкти, які наділені спеціальними повноваженнями щодо запобігання та протидії корупції. Це державні органи, діяльність яких прямо спрямована на виявлення, припинення і попередження корупційних правопорушень. Відповідний перелік закріплений у Законі України «Про запобігання корупції», де визначено, що такими органами є органи прокуратури, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції. Друга група включає суб'єктів, які сприяють діяльності з протидії корупції. Це ті інституції та організації, які не мають спеціальних повноважень, але забезпечують належні умови для роботи антикорупційних органів, надають інформаційну, організаційну або іншу допомогу, сприяють формуванню антикорупційної політики держави. Третя група – це суб'єкти, що добровільно беруть участь у протидії корупції. До них належать громадяни, інститути громадянського суспільства, журналісти та інші активісти, які з власної ініціативи долучаються до викриття корупційних проявів, висвітлення зловживань, контролю за діяльністю влади та захисту прав викривачів [60, с. 212].

Таблиця 2.1.

Спеціальні суб'єкти запобігання корупції в публічному адмініструванні

Суб'єкт	Завдання	Функції	Напрями діяльності
Органи прокуратури	Забезпечення нагляду за додержанням законів у сфері протидії корупції,	Здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях	Координація роботи правоохоронних органів, контроль за додержанням

	підтримання державного обвинувачення, представництво інтересів держави	щодо корупційних правопорушень, нагляд за діяльністю органів досудового розслідування, підтримка обвинувачення в суді	законності, участь у формуванні єдиної антикорупційної політики
Національна поліція	Виявлення та розслідування адміністративних і кримінальних правопорушень, у тому числі корупційних	Проведення оперативно-розшукових заходів, досудове розслідування корупційних правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності	Забезпечення громадської безпеки, протидія організованій злочинності та корупції, взаємодія з іншими антикорупційними органами
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	Запобігання, виявлення, розслідування та розкриття корупційних кримінальних правопорушень вищих посадових осіб	Проведення досудового розслідування, збір доказів, ініціювання кримінальних проваджень, оперативно-розшукова діяльність	Викриття топ-корупції, забезпечення невідворотності покарання, співпраця з САП, судами та міжнародними інституціями
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	Формування та реалізація державної антикорупційної політики, контроль за дотриманням законодавства про запобігання корупції	Перевірка декларацій, контроль за конфліктом інтересів, моніторинг способу життя посадових осіб, розробка антикорупційних програм	Запобігання корупційним ризикам, аналітична діяльність, формування стандартів доброчесності, міжнародна співпраця

До суб'єктів, що наділені спеціальними повноваженнями у сфері протидії корупції, належить Національне антикорупційне бюро України, діяльність

якого врегульована спеціальним Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України». Це єдиний правоохоронний орган зі спеціальним статусом, що виконує завдання з виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, забезпечуючи реалізацію державної антикорупційної політики на практичному рівні. НАБУ відіграє ключову роль у формуванні та підтриманні довіри суспільства до діяльності влади, адже воно розслідує кримінальні правопорушення найвищого рівня, що становлять найбільшу загрозу державним інтересам.

П. Корнієць звертає увагу, що організаційні форми запобігання і протидії корупції у межах діяльності НАБУ є багатограними та включають широкий спектр завдань. Серед них виокремлюються проведення нарад і колективних обговорень з метою вироблення рекомендацій та програм, удосконалення механізмів запобігання корупції, надання консультацій із питань дотримання антикорупційного законодавства та етичних стандартів, участь у роботі спеціальних комісій, у тому числі з оцінки корупційних ризиків, добору кадрів та проведення зовнішнього аудиту діяльності Бюро. Важливим напрямом є забезпечення ведення державних реєстрів та інформаційних систем, організація розслідувань, якщо підозрюваними виступають працівники НАБУ, а також здійснення аналітичної та інформаційної роботи. До організаційних форм належать також підготовка проектів актів управління, формування в персоналу нетерпимого ставлення до корупції, співпраця з іноземними інституціями та міжнародними організаціями у сфері обміну досвідом, а також організація публічних заходів для обговорення актуальних питань антикорупційної діяльності [61, с. 46].

Ще одним суб'єктом, що діє виключно з метою протидії корупції, є Національне агентство з питань запобігання корупції. Основи його діяльності закріплені у розділі 2 Закону України «Про запобігання корупції» [43], де в частині першій статті 4 визначено, що НАЗК є центральним органом виконавчої влади, який формує та реалізує державну антикорупційну політику. Відповідно, завданням Агентства є не стільки безпосереднє виявлення

корупційних правопорушень, скільки забезпечення системного зниження їх рівня через удосконалення результативності діяльності всіх суб'єктів протидії корупції, оптимізацію матеріального, організаційного та кадрового забезпечення у цій сфері. Саме завдяки роботі НАЗК формується та впроваджується загальнодержавна Антикорупційна стратегія, готуються державні програми, здійснюються статистичні та наукові дослідження, спрямовані на вдосконалення антикорупційної політики.

Як зазначає О. Іванов, діяльність НАЗК ґрунтується на загальних і спеціальних принципах. Загальні принципи охоплюють верховенство права, законність, відкритість, гласність, прозорість, професіоналізм, компетентність та невідворотність відповідальності, що забезпечує ефективність правозастосовної практики та підвищує довіру до цього органу. Спеціальні принципи передбачають залучення громадськості до реалізації заходів у сфері запобігання корупції, спеціалізованість та безперервність діяльності [62, с. 145].

У практичному вимірі НАЗК відповідає за розробку та реалізацію антикорупційної політики, контроль за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів, моніторинг способу життя державних службовців, перевірку декларацій посадових осіб, виявлення можливих корупційних ризиків і невідповідностей у деклараціях. Така діяльність дозволяє своєчасно ідентифікувати випадки незаконного збагачення та інші корупційні правопорушення, що має важливе значення у боротьбі з організованою злочинністю та підвищенні прозорості діяльності органів публічної влади [63, с. 45].

До досліджуваного виду суб'єктів протидії корупції необхідно віднести й Національну поліцію, яка має спеціальний статус, закріплений у чинному антикорупційному законодавстві. Відмінною рисою цього органу є те, що протидія корупції у формі розслідування протиправних діянь становить лише одну з численних функцій у межах загальної діяльності з боротьби зі злочинністю. Разом із тим, обсяг наданих законом повноважень розширює

можливості поліції у сфері запобігання та протидії корупції, що забезпечує комплексний підхід до охорони правопорядку. Так, відповідно до пункту 9 статті 26 Закону України «Про Національну поліцію», даний орган уповноважений здійснювати інформаційне забезпечення населення щодо зареєстрованих кримінальних та адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також щодо результатів їх розгляду в суді [64]. Це положення визначає окремий напрям протидії корупції, що реалізується шляхом інформування громадськості та налагодження тісної взаємодії із засобами масової інформації. Крім того, на поліцейських поширюються спеціальні антикорупційні обмеження, а у випадку їх порушення встановлена адміністративна відповідальність, що додатково підсилює прозорість та підзвітність діяльності цього органу.

В. Пчелін зазначає, що органи Національної поліції як суб'єкт запобігання та протидії корупції слід розглядати як систему підрозділів і посадових осіб, які в межах наданих законом повноважень здійснюють комплекс спеціальних заходів. Ці заходи спрямовані на попередження корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, оперативне реагування на факти їх вчинення, а також забезпечення притягнення винних осіб до передбаченої законом юридичної відповідальності. При цьому реалізація таких функцій може мати як внутрішній характер, що стосується самих органів поліції, так і зовнішній, орієнтований на суспільство та інші інституції [65, с. 75].

До спеціально уповноважених структурних підрозділів Національної поліції, які безпосередньо виконують завдання у сфері запобігання та протидії корупційним проявам, належать Департамент стратегічних розслідувань та Департамент внутрішньої безпеки. Вони функціонують як міжрегіональні територіальні органи, що дозволяє забезпечити ефективний контроль, своєчасне реагування на прояви корупції та здійснення профілактичної роботи в межах усієї держави.

У свою чергу, органи прокуратури як спеціальний суб'єкт протидії корупції здійснюють реалізацію низки функцій, закріплених у чинному

законодавстві. Насамперед це стосується підтримання державного обвинувачення в суді, що безпосередньо пов'язане з розглядом кримінальних проваджень за фактами корупційних правопорушень. Окрім цього, прокуратура виконує представницьку функцію в інтересах громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом, що має важливе значення у сфері захисту публічних інтересів. Водночас прокуратура реалізує й наглядові повноваження, які передбачають контроль за дотриманням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування. Також до її компетенції належить нагляд за законністю виконання судових рішень у кримінальних справах та за додержанням прав громадян під час застосування інших примусових заходів, пов'язаних із обмеженням особистої свободи [66, с. 141].

Так, суб'єктами із загальними повноваженнями є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Генеральний прокурор.

О. Доценко підкреслює, що Верховна Рада України виступає одним із ключових суб'єктів реформування правоохоронної системи та протидії корупції, адже саме на рівні парламенту закладаються основи антикорупційної політики та визначаються напрями її розвитку. Проте на шляху реалізації цього завдання стоять істотні перешкоди, серед яких насамперед відсутність політичної волі, цілісної та ефективної стратегії забезпечення протидії корупції [67, с. 235]. Разом із тим, потенціал Верховної Ради України полягає у можливості кардинально змінювати напрями антикорупційної політики, створювати нові інститути та правові механізми протидії, а також гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами. Водночас значний політичний та економічний тиск, а також переслідування приватних інтересів зменшують позитивний ефект від діяльності парламенту, що найперше проявляється у якості прийнятих законодавчих актів. Відтак, головне призначення Верховної Ради України як суб'єкта, що сприяє протидії корупції, полягає у формуванні та вдосконаленні законодавчих засад цієї діяльності, створенні умов для належного функціонування інших суб'єктів.

Для підвищення ефективності парламентської роботи необхідним є посилення механізмів виявлення та запобігання неправомірному впливу на народних депутатів, що дозволить забезпечити незалежність у прийнятті рішень.

До суб'єктів, що сприяють протидії корупції, безперечно належить Кабінет Міністрів України, компетенція якого, відповідно до ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», охоплює вжиття заходів із запобігання та протидії корупції, а також здійснення координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади у цій сфері [68]. Особливість уряду полягає в тому, що він реалізує антикорупційні завдання у кількох напрямках. По-перше, це створення належних умов праці та соціального забезпечення для державних службовців, що знижує ризики вчинення ними корупційних правопорушень. По-друге, Кабінет Міністрів забезпечує координацію та методичне керівництво діяльністю суб'єктів виконавчої влади, спрямоване на підвищення ефективності їх антикорупційних заходів, навчання, обмін досвідом та стимулювання швидкого реагування на виявлені правопорушення. Разом із тим, на практиці зазначені повноваження Кабінету Міністрів часто мають другорядний характер. Відсутність спеціалізованих структурних підрозділів та достатньо підготовлених кадрів у сфері протидії корупції призводить до нестабільності та несистемності реалізації антикорупційних заходів урядом. Це знижує потенціал Кабінету Міністрів як суб'єкта сприяння протидії корупції та зумовлює потребу у подальшому вдосконаленні організаційних і кадрових механізмів його діяльності.

Президент України належить до суб'єктів, що сприяють протидії корупції, оскільки його конституційні повноваження безпосередньо впливають на формування та реалізацію антикорупційної політики держави. Відповідно до ст. 106 Конституції України, Президент призначає на посаду та звільняє Генерального прокурора України, а також призначає третину складу Конституційного Суду України. Ці кадрові повноваження мають істотне значення для забезпечення незалежності та ефективності органів, які здійснюють контроль за дотриманням законності та конституційності, а також

прямо чи опосередковано впливають на розвиток і застосування антикорупційного законодавства. Крім того, Президент реалізує право законодавчої ініціативи, вносячи на розгляд Верховної Ради України законопроекти, що можуть бути спрямовані на вдосконалення системи запобігання та протидії корупції [42].

Важливу роль у системі протидії корупції відіграє Національна рада з питань антикорупційної політики, що функціонує при Президентові України. Її діяльність спрямована на розробку пропозицій щодо вдосконалення антикорупційного законодавства, виявлення прогалин та суперечностей у чинній нормативно-правовій базі, а також узагальнення наукових та практичних рекомендацій. Проте для підвищення ефективності цієї роботи потребує удосконалення механізм взаємодії Національної ради з профільним комітетом Верховної Ради України [69].

До суб'єктів, що сприяють протидії корупції, належать органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади, компетенція яких прямо визначена законом. Так, відповідно до ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», до виконавчих органів місцевих рад віднесено обов'язок сприяти діяльності Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції, прокуратури та суду. Застосоване у нормі формулювання «сприяння діяльності» дозволяє тлумачити його як надання необхідної інформаційної та технічної підтримки для забезпечення ефективності антикорупційних заходів, а також як заборону перешкоджати роботі уповноважених органів [70]. Водночас публічні органи влади виконують і ширші завдання у цій сфері. Вони зобов'язані здійснювати оцінку корупційних ризиків у своїй діяльності, звітувати про заходи щодо їх усунення, а також дотримуватися координаційних заходів, які ініціюються прокуратурою у сфері запобігання та протидії корупції. Таким чином, усі органи публічної влади в межах своєї компетенції є суб'єктами сприяння антикорупційній діяльності, адже створюють належні організаційні умови, заохочують правомірну поведінку посадових осіб та підвищують рівень їх правосвідомості

Ще одними важливими суб'єктами протидії корупції виступають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України. Конституційний Суд України реалізує свої повноваження у сфері антикорупційної політики шляхом тлумачення положень законодавства, що регулює питання запобігання та протидії корупції, а також перевірки його відповідності Конституції України. Водночас суди загальної юрисдикції виконують функцію здійснення правосуддя у справах, пов'язаних із корупційними правопорушеннями, забезпечуючи невідворотність юридичної відповідальності за їх вчинення. Проте, проблемою у діяльності судової системи залишається поширення корупції серед самих суддів, що стало однією з головних причин створення окремого Вищого антикорупційного суду.

До суб'єктів, що добровільно беруть участь у протидії корупції, належать громадські організації та засоби масової інформації. Їхня діяльність не врегульована як обов'язкова законодавством, однак вони відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні антикорупційної політики. В Україні особливе місце належить організації «Transparency International Ukraine», яка здійснює моніторинг рівня корупції, розробляє рекомендації для держави та залучає громадянське суспільство до активної боротьби з цим явищем. Громадські організації можуть проводити незалежний контроль діяльності державних органів, надавати експертну підтримку при розробці антикорупційних заходів і формувати високий рівень антикорупційної культури серед населення. Засоби масової інформації, своєю чергою, виконують функцію суспільного контролю, поширюючи інформацію про корупційні прояви та сприяючи публічності державного управління. Для підвищення ефективності їх діяльності держава має забезпечити незалежність та правовий захист таких суб'єктів від будь-яких форм переслідування.

Сучасні технології стали одним із ключових інструментів протидії корупції у сфері публічного адміністрування та господарювання. Важливим прикладом є система електронного декларування, запроваджена відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» (статті 45–52) [43]. Вона

зобов'язує державних службовців щорічно подавати декларації про доходи, витрати й майно, що створює дієвий механізм контролю їх фінансового стану. Завдяки цьому вдається виявляти невідповідність між задекларованими доходами та фактичними статками, що може свідчити про корупційні правопорушення. Запровадження такої системи забезпечило відкритість і прозорість у діяльності посадових осіб, підвищило рівень довіри громадян до державних інституцій та стало фундаментальним етапом у формуванні антикорупційної політики.

Не менш важливим є функціонування електронної системи публічних закупівель «ProZorro», яка діє на підставі Закону України «Про публічні закупівлі» (статті 4–12) [71]. Вона забезпечує повну прозорість процесу закупівель, створюючи можливості для громадського контролю та мінімізуючи корупційні ризики. «ProZorro» дозволила зробити тендерні процедури максимально відкритими, що дало змогу досягти значної економії бюджетних коштів, знизити можливості для зловживань та підвищити ефективність державних витрат.

Водночас важливим чинником у боротьбі з корупцією стало впровадження систем електронного урядування, які зменшують кількість особистих контактів між громадянами та посадовцями. Електронні адміністративні послуги та документообіг дозволяють уникати затягування процедур, забезпечують прозорість ухвалення рішень і знижують ризики хабарництва. Таким чином, розвиток цифрових технологій істотно підвищує рівень прозорості державного управління та стає одним із ключових напрямів у зменшенні корупційних проявів в Україні.

Таким чином, організаційне забезпечення запобігання корупції у публічному адмініструванні становить одну з ключових складових антикорупційної політики держави, оскільки воно визначає інституційну спроможність органів влади протидіяти корупційним ризикам. Ефективність цього напрямку полягає у створенні спеціалізованих органів і підрозділів, запровадженні антикорупційних програм та механізмів внутрішнього

контролю, формуванні чіткої системи координації між різними суб'єктами протидії корупції. Важливе значення має також інституціоналізація процедур виявлення та врегулювання конфлікту інтересів, що сприяє зниженню корупційних ризиків у діяльності посадових осіб. Системність організаційних заходів у поєднанні з правовими, технічними та соціально-етичними інструментами забезпечує цілісність державної антикорупційної політики та підвищує рівень довіри суспільства до органів публічного адміністрування. У підсумку можна стверджувати, що належне організаційне забезпечення є передумовою формування дієвої системи запобігання корупції, яка відповідає сучасним викликам і стандартам демократичного врядування.

2.3. Зарубіжний досвід запобігання корупції у публічному адмініструванні

Аналіз міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції показує, що в сучасних умовах цей феномен становить одну з головних загроз національній безпеці, політичній стабільності та соціально-економічному розвитку більшості держав світу. Корупція негативно впливає на якість управлінських процесів, знижує рівень довіри громадян до влади, підриває верховенство права й унеможливорює ефективне функціонування демократичних інститутів. Саме тому вивчення зарубіжного досвіду, врахування специфіки організаційних та правових механізмів у різних країнах світу є особливо важливим для України.

Практичне застосування напрацьованих інструментів може бути корисним як у діяльності окремих органів публічної влади, так і на етапі розробки національних антикорупційних стратегій та нормативно-правових актів, що мають на меті мінімізацію корупційних ризиків.

Слід зазначити, що корупція не є проблемою виключно посткомуністичних чи авторитарних держав, а виступає глобальним викликом, притаманним і високорозвиненим демократичним країнам. За даними Індексу

сприйняття корупції «Transparency International» за 2020 рік, навіть такі економічно стабільні держави, як Японія, Франція та США, посідали відповідно 18, 21 і 22 місця, що свідчить про поширеність корупційних ризиків у різних політичних і соціальних системах. Це доводить, що подолання корупції потребує постійної уваги та комплексних заходів незалежно від рівня розвитку держави чи її політичної моделі [72, с. 221].

У сучасних демократичних державах антикорупційні заходи формуються як системна політика, що ґрунтується на визнанні права громадян на чесне та прозоре управління з боку держави. Основою такої політики є поєднання превентивних, контрольних та каральних механізмів, що забезпечують зменшення можливостей для зловживання владою.

Для України особливо цінним є досвід тих країн, які завдяки комплексному впровадженню антикорупційних програм досягли вагомих результатів і створили передумови для сталого соціально-політичного та економічного розвитку. Саме використання таких напрацювань може стати важливим етапом у вдосконаленні національної системи протидії корупції.

Вивчення зарубіжного досвіду свідчить, що ефективні антикорупційні стратегії мають комплексний характер і охоплюють як державний сектор, так і громадянське суспільство. Особливої уваги заслуговує практика США, Великої Британії, Нідерландів, Німеччини, Франції та Сінгапуру, де запроваджено дієві механізми прозорості державних інституцій, розвинуті системи контролю за доходами посадових осіб, функціонують незалежні органи нагляду та активно залучається громадськість.

Запозичення таких підходів з урахуванням українських реалій може сприяти формуванню ефективної національної антикорупційної політики та підвищенню довіри до органів влади.

Таблиця 2.1.

Напрями діяльності зарубіжних країн у сфері протидії корупції

Країна	Спеціалізовані	Законодавство	Основні напрями
---------------	-----------------------	----------------------	------------------------

	органи		діяльності
США	Офіс урядової етики (OGE), ФБР, Міністерство юстиції	Закон про етику в уряді (Ethics in Government Act), Закон про чесність у державних програмах, Закон RICO	Контроль за фінансовими деклараціями, розслідування корупційних злочинів, превенція конфлікту інтересів, кримінальне переслідування
Франція	Вища організація прозорості публічного життя (HATVP), Антикорупційна агенція (AFA)	Закон «Про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економічного життя» (закон Сапена II)	Запобігання конфлікту інтересів, контроль декларацій, корпоративна комплаєнс-політика, розслідування фактів корупції
Велика Британія	Національне агентство з питань злочинності (NCA), Управління серйозного шахрайства (SFO)	Закон «Про хабарництво» 2010 р. (UK Bribery Act)	Кримінальне переслідування хабарництва, регулювання корпоративної відповідальності, міжнародне співробітництво
Німеччина	Федеральне відомство кримінальної поліції (ВКА), відомчі антикорупційні підрозділи	Кримінальний кодекс ФРН, Закон про обмеження конкуренції, внутрішні антикорупційні інструкції	Розслідування злочинів, превентивні заходи у сфері держслужби, забезпечення прозорості тендерів
Італія	Національний антикорупційний орган (ANAC), Фінансова гвардія	Антикорупційний закон 2012 р., Кримінальний кодекс Італії	Моніторинг держзакупівель, контроль за державними контрактами, перевірка декларацій, дисциплінарні заходи
Нідерланди	Бюро з	Кримінальний	Виявлення

	економічних і фінансових розслідувань (FIOD), Центральне управління боротьби з корупцією	кодекс Нідерландів, Закон про державну службу	економічних злочинів, контроль прозорості фінансових операцій, боротьба з хабарництвом у держслужбі
--	--	---	---

Антикорупційна політика Європейського Союзу ґрунтується на комплексному підході, який поєднує політичну волю, приведення національних норм у відповідність до міжнародних конвенцій, а також послідовне розширення сфери застосування антикорупційних стандартів. Ключовими елементами виступають розвиток спеціалізованого законодавства, створення ефективного механізму його реалізації, забезпечення належної діяльності установ, відповідальних за дотримання антикорупційних норм, удосконалення системи добору кадрів на державну службу та формування прозорих правил кар'єрного зростання.

Не менш важливим чинником є забезпечення гідної заробітної плати для державних службовців, що зменшує стимули до корупційних практик, а також розвиток інструментів прозорості, підзвітності та належного фінансового контролю. У цьому контексті ефективними засобами виступають ведення реєстру корупціонерів та застосування конфіскації незаконно набутого майна. Досягнення успіху в реалізації антикорупційної політики Європейський Союз пов'язує з інструментами комплексного аналізу та управління. Насамперед ідеться про оцінку поточного стану корупційних проявів, виявлення тенденцій і прогнозування можливих ризиків, що дозволяє своєчасно формувати адекватні механізми впливу.

Важливою складовою є виважена кадрова політика, спрямована на професіоналізацію державної служби, добір осіб з високим рівнем доброчесності та створення умов, за яких дотримання етичних стандартів стає невід'ємною частиною професійної діяльності.

У Нідерландах запобігання організованій злочинності та корупції має особливу специфіку, оскільки тут відмовилися від традиційного підходу,

зосередженого лише на діяльності правоохоронних органів, і зробили акцент на адміністративних інструментах. Ключовим механізмом є законодавчо закріплений принцип чесної оцінки, що передбачає перевірку кримінального минулого осіб, які претендують на отримання ліцензій, субсидій чи участь у державних тендерах. Це дозволяє мінімізувати ризики надання державою нових можливостей для вчинення злочинів та забезпечує додатковий захист від зловживань.

Для реалізації цієї функції центральні та місцеві адміністрації мають доступ до необхідної інформації, що робить їх активними учасниками у попередженні кримінально-протиправної діяльності

Щодо протидії корупції, то вона здійснюється на процедурному та інституціональному рівнях, що забезпечує її комплексність та ефективність. Важливими інструментами є принципи гласності та підзвітності, які зобов'язують посадових осіб відкрито звітувати про свою діяльність, а також практику відкритого обговорення випадків корупції та їхніх наслідків у суспільстві. Такий підхід сприяє формуванню високого рівня суспільної довіри, створенню антикорупційної культури та мінімізації корупційних ризиків у публічному адмініструванні [73, с. 216].

Система протидії організованій злочинності та корупції у США вирізняється багаторівневістю та поєднанням централізованих і децентралізованих елементів, що дозволяє охоплювати як федеральний, так і місцевий рівні. Федеральні правоохоронні органи, кількість яких перевищує сімдесят, формують складний конгломерат спеціалізованих відомств, проте провідна роль у боротьбі з організованою злочинністю закріплена за Міністерством юстиції США. Саме воно визначає національну стратегію протидії злочинності та координує роботу інших органів. Ключовим інструментом у цій системі є Федеральне бюро розслідувань, яке зосереджує основні ресурси та компетенції у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Важливе місце займає також діяльність прокуратури та інституту великого журі, яке виконує функцію досудового розслідування та визначає, чи

має справа бути передана до суду. Значним організаційним кроком стало створення у 1970 році Національної ради з боротьби з організованою злочинністю, яка відповідає за розробку загальнонаціональної програми дій, спрямованої на системну протидію злочинним проявам. Антикорупційна політика США характеризується комплексним законодавчим регулюванням, що охоплює не лише кримінально-правову сферу, а й діяльність у суміжних секторах, таких як лобістська, банківська та біржова.

Завдяки цьому формується цілісна система контролю, спрямована на мінімізацію корупційних ризиків та забезпечення прозорості у сфері публічного управління та господарювання [74, с. 203].

Досвід Великобританії у сфері запобігання корупції та боротьби з організованою злочинністю є одним із найпоказовіших у Європі. У цій країні склалася унікальна система, що поєднує давні традиції антикорупційної політики з інноваційними організаційними та правовими механізмами. Високі стандарти громадянської поведінки формуються під впливом політичних і законодавчих рішень, а також через розвиток моральних цінностей і вдосконалення соціального контролю над діяльністю державних службовців. На інституційному рівні важливим кроком стало створення у 2006 році Служби з боротьби з найбільш небезпечною організованою злочинністю (SOCA), яка зосередила свою діяльність на трьох ключових напрямках: поширенні інформації серед населення про небезпеку організованої злочинності, поверненні незаконно здобутих коштів у державний бюджет та зменшенні можливостей для функціонування злочинних угруповань шляхом активних оперативних та слідчих дій. Важливим нововведенням стала централізація роботи з інформаторами, коли отримана інформація надходила до єдиного органу, а фінансування винагород інформаторам забезпечувалося за рахунок коштів банків та Міністерства внутрішніх справ, що дозволило значно підвищити ефективність боротьби з відмиванням доходів.

Водночас у Великобританії на системному рівні впроваджуються програми формування культури доброчесності та непідкупності, які

поширюються на всі сфери суспільного життя, включаючи державну службу. Окрему роль у моніторингу корупційних ризиків виконує Комітет зі стандартів публічної сфери, відомий як Комітет Нолана, що контролює дотримання етичних норм парламентарями, урядовцями та іншими посадовцями, які після завершення державної служби переходять працювати у приватні структури, діяльність яких вони раніше регулювали [75, с. 105].

У Німеччині антикорупційна політика вибудована навколо головного завдання – ліквідації матеріальної основи злочинних угруповань, перш за все їх фінансових ресурсів. Для цього держава застосовує два ключові інструменти: механізм конфіскації майна та створення законодавчих бар'єрів для легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Важливим напрямом стало запровадження плану формування реєстру корумпованих компаній, який передбачає заборону таким підприємствам брати участь у державних закупівлях, а також посилений контроль із боку правоохоронних органів [76, с. 245]. Особливістю інституційного забезпечення протидії корупції у Федеративній Республіці Німеччина є відсутність єдиного централізованого антикорупційного органу. Натомість у кожній землі діють спеціалізовані прокуратури з боротьби з корупцією, які мають повноваження проводити розслідування та здійснювати нагляд за відповідними провадженнями. Така децентралізована модель відповідає федеральному устрою держави й дозволяє враховувати регіональні особливості корупційних проявів. У результаті саме регіональні прокуратури фактично виконують функції спеціалізованих антикорупційних органів, що узгоджується з вимогами міжнародних конвенцій у цій сфері.

В Італії сформована одна з найбільш дієвих систем протидії корупції та організованій злочинності, яка поєднує політичні, правові й громадські механізми. Особливістю цієї моделі є тісна взаємодія державних інституцій із громадянським суспільством, що забезпечує не лише репресивний, але й профілактичний характер боротьби з цими явищами. Ключову роль відіграє створена парламентом Генеральна Рада з боротьби з організованою

злочинністю, яка координує роботу спеціалізованих підрозділів. Важливими елементами системи є також окружні управління з боротьби з організованою злочинністю та мафією і Державне управління з боротьби з мафією. Попри те що корупція як соціальне явище не була повністю ліквідована, її характер і масштаби істотно трансформувалися: найбільш жорстокі мафіозні практики, що у минулому супроводжувалися замовними вбивствами суддів і прокурорів, нині втратили системний характер [77, с. 151].

У Польщі система протидії корупції вибудована на поєднанні державних і громадських механізмів, що забезпечує комплексний підхід до подолання цього явища. Центральним елементом інституційного забезпечення стало створення у 2000 році Центрального бюро розслідувань, яке функціонує незалежно від місцевої поліції, але водночас має підрозділи у кожному регіоні країни. Особливістю ЦАБ є наділення його широкими повноваженнями, які охоплюють як сферу кримінальних розслідувань і оперативно-розшукових заходів, так і контрольні, аналітичні та профілактичні функції. Завдяки цьому орган здійснює боротьбу з корупцією не лише репресивними, а й превентивними методами, що дозволяє комплексно протидіяти правопорушенням.

Крім діяльності ЦАБ, у Польщі функціонують й інші спеціалізовані органи та служби, орієнтовані на реалізацію програм у конкретних секторах економіки та публічного життя. Водночас важливе місце у сфері запобігання корупційним проявам відводиться неурядовим організаціям, які здійснюють просвітницьку діяльність, моніторинг і громадський контроль. Важливим кроком стало затвердження урядом у 2002 році Державної програми боротьби з корупцією «Антикорупційна стратегія», спрямованої на вдосконалення правової бази. З цією метою при сеймі Польщі була створена Надзвичайна кодифікаційна комісія, яка займається розробкою змін до кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, що закріплює комплексність і системність підходу до реформування антикорупційної політики держави [78, с. 201].

В Ізраїлі сформована особлива модель антикорупційної політики, яка ґрунтується на принципі «подвійного моніторингу» можливих корупційних дій. Така система передбачає одночасне залучення державних органів та інститутів громадянського суспільства до процесу виявлення та попередження корупційних проявів. Важливу роль у цьому відіграють спеціальні підрозділи поліції, урядові структури, а також відомство Державного контролера, яке є незалежним від виконавчої влади. Своєрідним елементом додаткового контролю стали й громадські організації, зокрема «Відомство за чистоту уряду», які здійснюють моніторинг, досліджують підозрілі факти та передають інформацію до компетентних органів у разі виявлення корупційних ризиків. Система протидії корупції в Ізраїлі вирізняється суворим підходом до відповідальності за подібні правопорушення. Характерним є те, що низова корупція практично відсутня, оскільки держава передбачає для службовців значні соціальні гарантії та пільги, що мінімізує стимули до незаконної поведінки. Водночас у разі викриття корупційного правопорушення покарання є безкомпромісним і жорстким, що створює атмосферу невідворотності відповідальності. Попри те, що до суду доходить відносно невеликий відсоток справ – близько 5%, сама участь у корупційному скандалі завдає суттєвої шкоди репутації посадовця, що у специфічному ізраїльському соціально-політичному контексті є надзвичайно серйозним наслідком [79, с. 153].

Антикорупційна стратегія Швеції є однією з найбільш показових у світі завдяки поєднанню високих етичних стандартів, прозорості діяльності державних органів та ефективної правової системи. Її основу становить принцип безкомпромісності у дотриманні законності, суворі професійна відповідальність державних службовців та забезпечення відкритого доступу громадян до офіційних документів, що мінімізує ризики приховування неправомірних дій. При цьому важливо зазначити, що Швеція, як і більшість скандинавських країн, не створює спеціалізованих органів виключно для боротьби з корупцією, покладаючи реалізацію відповідних функцій на вже існуючі інституції.

Ключовим нормативним актом, який передбачає кримінальну відповідальність за неправомірне збагачення чи отримання винагороди службовцями, виступає Кримінальний кодекс Швеції. Водночас на практичному рівні боротьба з корупцією реалізується низкою органів, які виконують взаємодоповнюючі функції. Серед них Національний антикорупційний підрозділ прокуратури, Національна антикорупційна група поліції, а також Шведський інститут протидії корупції, який має давні традиції у сфері формування суспільної нетерпимості до цього явища. Додатково вагому роль відіграють організації громадянського суспільства, зокрема Transparency International Швеція та Шведська асоціація органів місцевої влади і регіонів, які активно впливають на розвиток прозорості та підзвітності влади [80, с. 74].

Антикорупційна політика країн Балтії відзначається різними організаційними підходами до формування інституційної системи протидії корупції. В Естонії основний обов'язок боротьби з корупційними проявами покладено на спеціалізоване бюро Центральної кримінальної поліції, що функціонує у складі Міністерства внутрішніх справ. Діяльність цього органу тісно пов'язана з підрозділом внутрішньої безпеки, що забезпечує превентивний контроль та виявлення корупційних ризиків серед державних службовців. Такий підхід демонструє інтеграцію антикорупційних функцій у загальну систему правоохоронних органів, що сприяє більшій координації та ефективності заходів протидії.

У Литві ж була обрана інша модель – створення Спеціальної служби розслідувань, яка є незалежною державною установою та підпорядковується безпосередньо Президенту. Це забезпечує значний рівень автономії служби від інших органів влади, що дозволяє їй діяти більш неупереджено та ефективно. Разом із підрозділами внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ Литви ця служба проводить як оперативно-розшукову, так і слідчу діяльність, водночас зосереджуючись на превентивних заходах.

Азіатська, або так звана сінгапурська, модель протидії корупції має прикладний і результативний характер, оскільки її головна мета полягає не у цілковитій ліквідації цього явища, а у досягненні такого рівня корупції, який є допустимим і контрольованим для державних інституцій та суспільства. Такий підхід зумовлює вертикальну побудову системи управління і контролю, де акцент робиться на жорсткій ієрархічній структурі та вимірюваних результатах.

У Сінгапурі ця стратегія реалізується через комплекс заходів, спрямованих на усунення умов, що стимулюють корупційну поведінку, і створення ефективних механізмів невідворотності покарання за корупційні дії. Нормативно-правову основу системи становить Акт про запобігання корупції від 17 червня 1960 року, що заклав правові засади діяльності спеціалізованого органу – Бюро з розслідування випадків корупції. Цей орган функціонує як незалежна інституція, уповноважена здійснювати повний спектр антикорупційних заходів як у державному, так і в приватному секторах. До його компетенції належать перевірка законності рішень і дій посадових осіб, розгляд скарг громадян щодо фактів корупції, розслідування випадків недбалості та зловживання службовим становищем, а також контроль за належним виконанням службових обов'язків державними службовцями.

Крім того, Бюро проводить дослідження процедур функціонування державного сектору з метою усунення адміністративних прогалин і зменшення можливостей для корупційних правопорушень [81, с. 68].

Досвід Китайської Народної Республіки у сфері боротьби з корупцією вирізняється поєднанням жорстких репресивних заходів та профілактичних механізмів. Значну роль відіграє політика партійного контролю, зокрема заборона для дітей і близьких родичів керівників вищої ланки займатися бізнесом чи навіть виступати радниками в цій сфері. Такий підхід спрямований на недопущення формування привілейованих кланових структур і обмеження корупційних практик серед політичної та адміністративної еліти. Водночас корупція в Китаї традиційно розглядається як елемент «азійської моделі»,

де вона частково інтегрована в соціально-економічні та культурні процеси, що значною мірою ускладнює її викорінення, але водночас створює потребу у більш комплексній політиці, яка включає як суворе покарання, так і запобіжні заходи. У Японії акцент робиться на кадровій політиці та створенні умов, які мінімізують ризики корупційних проявів у державному секторі. Законодавство цієї країни передбачає широкий спектр обмежень для політиків, державних і муніципальних службовців, які спрямовані на розмежування державної служби і приватного бізнесу як у період перебування на посаді, так і після її залишення. Така модель сприяє політичній нейтралізації чиновника та зменшує вплив приватних інтересів на процес ухвалення державних рішень. Важливим елементом системи є гарантія гідної оплати праці державних службовців, що знижує матеріальні стимули для корупційної поведінки. Поряд із цим, особлива увага приділяється формуванню високих етичних стандартів поведінки посадових осіб, що підкріплюється як законодавчими нормами, так і суспільними очікуваннями [82, с. 350].

Таким чином, протидія корупції та організованій злочинності є глобальним викликом, що стосується не лише України, а й більшості держав світу. Хоча механізми боротьби з корупцією в різних країнах мають схожі риси, ключовою відмінністю залишаються підходи та методи їх реалізації, які визначають результативність державної політики. Міжнародний досвід переконує, що корупція становить реальну загрозу для національної безпеки, стабільності політичних систем і демократичного розвитку, руйнівно впливаючи на економічні процеси, державне управління та суспільні відносини.

Разом із цим практика зарубіжних країн доводить, що найбільш успішними є ті держави, які застосовують системний, комплексний та безкомпромісний підхід у сфері запобігання і протидії корупції. Поєднання ефективного законодавства, належного інституційного забезпечення, високих етичних стандартів та реальної політичної волі створює передумови для

зниження рівня корупції й формування стійкої антикорупційної культури в суспільстві.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

3.1. Проблеми реалізації антикорупційної політики у публічному адмініструванні

Корупція продовжує залишатися однією з ключових перепон на шляху сталого економічного розвитку, становлення правової держави та забезпечення соціальної справедливості. Незважаючи на численні законодавчі ініціативи та створення спеціалізованих антикорупційних органів, реалізація антикорупційної політики стикається з низкою перешкод, що обмежують її ефективність. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції до міжнародних інституцій Україна зобов'язана дотримуватися високих стандартів прозорості, підзвітності та верховенства права, що потребує комплексного підходу до впровадження антикорупційних заходів. Дослідження чинників, що стримують ефективну боротьбу з корупцією, дозволяє ідентифікувати слабкі ланки системи та розробити дієві стратегії їх подолання.

З позиції теорії державного управління ключовими чинниками, які вплинули на формування антикорупційної політики в сучасній Україні, виступають політична нестабільність, системні помилки в процесі економічних реформ, тісне переплетення бізнесових та державних інтересів, слабкість демократичних традицій, обмежений розвиток інститутів громадянського суспільства, недосконалість антикорупційного законодавства та невизначеність економічних перспектив країни [83, с. 64]. Н. Демчик підкреслює, що в останні роки Україна докладає значних зусиль для протидії корупції та впровадження антикорупційних механізмів. Цей процес характеризується як досягненнями – такими як ухвалення антикорупційних законів, створення та розвиток спеціалізованих органів, підвищення рівня громадської обізнаності та підтримка антикорупційних ініціатив, – так і труднощами, серед яких

політичний тиск, спроби впливу з боку корумпованих структур, недостатня ефективність судової системи, низька координація між антикорупційними органами та обмежена прозорість діяльності владних інституцій [84, с. 290].

Виклики та перешкоди у впровадженні антикорупційної політики як на національному, так і на регіональному рівнях виступають вагомими бар'єрами на шляху до ефективної протидії корупції. Ця проблема має багатогранний і комплексний характер, оскільки корупційні прояви не лише послаблюють правову основу держави, а й створюють загрози економічному розвитку, підривають соціальну справедливість та знижують рівень довіри громадян до інституцій влади.

Таблиця 3.1

**Основні проблеми реалізації антикорупційної політики
у публічному адмініструванні**

Проблема	Суть	Наслідки
Недостатня правова свідомість державних службовців	Низький рівень знання законів і норм антикорупційного законодавства серед державних службовців	Порушення процедур, підвищений ризик корупційних проявів
Відсутність ефективного контролю	Недостатній моніторинг діяльності публічних служб, слабка взаємодія між органами	Відсутність виявлення корупційних дій, зниження довіри до державних інститутів
Непрозорі процедури прийняття рішень	Відсутність відкритих та зрозумілих алгоритмів прийняття рішень у публічному секторі	Поширення неформальних домовленостей, підвищення рівня корупції
Недостатнє залучення громадськості	Відсутність механізмів участі громадян у контролі за публічними службами	Обмежена прозорість, низька підзвітність органів влади громадськості
Низька ефективність інституційних органів	Слабка координація між антикорупційними органами, недостатня кількість ресурсів	Затягування розслідувань, низька результативність антикорупційних заходів

В. Дем'янчук виділяє кілька ключових проблем у реалізації антикорупційної політики. Перш за все, недостатня інституційна спроможність антикорупційних органів суттєво знижує ефективність їх діяльності. Багато установ стикаються з обмеженими фінансовими ресурсами, нестачею кваліфікованого персоналу та відсутністю необхідної матеріально-технічної бази для виконання своїх завдань. Це призводить до повільного реагування на корупційні правопорушення та обмежує можливості контролю за діяльністю посадових осіб. По-друге, глибоко укорінена корупційна культура в суспільстві створює додаткові труднощі. У багатьох випадках громадяни сприймають корупційні практики як звичайну норму життя, що формує стійкий менталітет, який передається з покоління в покоління і значно ускладнює процес боротьби з корупцією. Для подолання цієї проблеми необхідно змінити суспільне ставлення до корупції та формувати нову етику, де корупційні дії будуть категорично неприйнятними [85, с. 316].

Окремим бар'єром є низький рівень довіри громадян до державних інститутів. Люди, які регулярно стикаються з проявами корупції у повсякденному житті, часто скептично оцінюють здатність держави ефективно протидіяти цьому явищу. Це зумовлює їхню пасивність у процесах боротьби з корупцією, а також небажання повідомляти про правопорушення, що ще більше підриває ініціативи щодо підвищення прозорості та підзвітності органів влади. Такі соціально-психологічні бар'єри створюють додаткові складнощі у реалізації антикорупційної політики та потребують комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та просвітницькі заходи.

Л. Самойленко підкреслює, що впровадження антикорупційної політики як на національному, так і на регіональному рівнях зустрічає численні виклики та перешкоди, які суттєво ускладнюють ефективну боротьбу з корупцією в Україні. Ці фактори призводять до зниження результативності роботи антикорупційних органів, обмежують їхню незалежність та здатність повноцінно виконувати службові обов'язки. На регіональному рівні ситуація ускладнюється додатковими чинниками, зокрема впливом місцевих еліт, які

часто протидіють реформам, а також низьким рівнем правової культури серед населення, що перешкоджає формуванню активної громадянської позиції. Обмежені ресурси місцевих антикорупційних органів також негативно відображаються на якості розслідувань та здійснення контрольних функцій, що знижує загальну ефективність заходів з протидії корупції на регіональному рівні [86, с. 90].

О. Юріков виділяє кілька ключових негативних чинників на національному рівні, що істотно впливають на ефективність реалізації антикорупційної політики. Перш за все, це недостатня координація між органами влади. Відсутність чіткої взаємодії між державними установами, що займаються протидією корупції, створює дублювання функцій та нераціональне використання ресурсів. Кожен орган може мати власні цілі та методи роботи, що призводить до ситуацій, коли одна структура не володіє інформацією про дії іншої. Це сповільнює процеси розслідування, ускладнює обмін критично важливою інформацією та перешкоджає ефективному попередженню корупційних правопорушень. Другим фактором є політичний вплив на антикорупційні органи, який суттєво обмежує їхню незалежність та об'єктивність. Політичні сили часто намагаються контролювати діяльність цих структур через тиск на керівництво, підрив автономії або спроби маніпулювання результатами розслідувань. У такій атмосфері працівники органів можуть відчувати страх перед можливими санкціями чи репресіями, що провокує самоцензуру і стримує проведення розслідувань. Третім важливим бар'єром є недосконале законодавство. Часті зміни у нормативно-правових актах, що регулюють антикорупційну діяльність, створюють нестабільність і невизначеність для органів влади та громадян. Введення нових законів без належного обґрунтування або підготовки ускладнює їхнє впровадження та ефективне застосування. Відсутність чітких механізмів контролю та відповідальності за корупційні правопорушення посилює ризик безкарності. Нечіткі або недостатньо конкретні положення законів сприяють зловживанням і підривають довіру до системи правосуддя [87, с. 404].

С. Ващенко виділяє низку ключових викликів, що характерні для регіонального рівня реалізації антикорупційної політики. Першим із них є вплив місцевих еліт, який суттєво ускладнює впровадження антикорупційних заходів. Такі еліти мають міцні позиції в регіональній політиці та економіці, що дозволяє їм створювати й підтримувати мережі, які протидіють реформам. Вони зацікавлені у збереженні існуючих корупційних схем, оскільки це гарантує їм економічні вигоди та політичний вплив. Об'єднання місцевих еліт для захисту власних інтересів створює потужний опір антикорупційним ініціативам, включаючи блокування законодавчих ініціатив щодо прозорості або встановлення адміністративних перешкод для контролю за корупційними діями. Другим чинником є низький рівень правової культури серед населення, що негативно впливає на ефективність антикорупційних заходів. Багато громадян не обізнані про свої права та доступні механізми захисту від корупційних проявів, що зменшує ймовірність повідомлення про порушення. Відсутність знань про антикорупційні закони, способи реагування на правопорушення та доступні ресурси, такі як гарячі лінії або правозахисні організації, формує відчуття безсилля у населення. Унаслідок цього корупцію часто сприймають як норму, що знижує рівень довіри до державних органів та гальмує розвиток активного громадянського суспільства. Третім викликом є обмежені ресурси місцевих антикорупційних органів, що включають недостатнє фінансування та дефіцит кваліфікованих кадрів. Нестача фінансових ресурсів ускладнює створення належних умов для роботи, проведення розслідувань, збору доказів та здійснення контролю. Наприклад, обмежене фінансування може позбавляти органи необхідних технічних засобів для ефективної роботи, а дефіцит кадрів призводить до перевантаження співробітників, які змушені виконувати обов'язки понад свої можливості. Така ситуація знижує якість роботи антикорупційних структур і довіру до них з боку громадян [88, с. 48].

Схожої позиції дотримується І. Калугіна, яка підкреслює, що ключовою проблемою стратегічного рівня антикорупційної політики є відсутність чіткого

та узгодженого бачення, а також глибокого розуміння процесів корупції, завдань, цілей та основних елементів її протидії. На практиці реалізація антикорупційної політики в Україні стикається з низкою системних проблем, серед яких конфліктність та неузгодженість дій органів публічної влади, що перешкоджає ефективному впровадженню антикорупційних заходів. Недосконалість критеріїв оцінки ефективності антикорупційної діяльності ускладнює моніторинг та контроль за результатами. Відсутність політичної волі стримує ініціативи щодо впровадження реформ, тоді як брак наукового підходу обмежує можливості для розробки обґрунтованих стратегій боротьби з корупцією. Додатковими перешкодами є недоліки у роботі спеціалізованих антикорупційних органів, суперечливість кадрової політики, а також низька ефективність інституційної взаємодії у сфері протидії корупції на міжнародному та європейському рівнях. У сукупності ці фактори створюють серйозні бар'єри для системного та ефективного впровадження антикорупційної політики в країні [89, с. 76].

Окрім цього, на думку Л. Безуглої, проблеми кваліфікації кадрів та низький рівень заробітних плат у сфері публічного управління виступають одним із ключових чинників, що породжують і підтримують корупційні ризики. Недостатня професійна підготовка державних службовців означає, що вони часто не володіють необхідними знаннями для ефективного виконання своїх функцій, не здатні в повному обсязі застосовувати норми чинного законодавства та сучасні методи управління. Це створює передумови для помилок у прийнятті рішень, зловживань службовим становищем та зниження ефективності роботи органів влади. Водночас низький рівень оплати праці в публічному секторі посилює корупційні спокуси, оскільки службовці, не маючи належного фінансового забезпечення, нерідко схильні компенсувати це через отримання неправомірної вигоди. Практика показує, що в багатьох випадках хабарництво, «подяки» чи інші незаконні платежі сприймаються як спосіб утримати працівника на посаді або як неофіційне джерело доходу, що прямо суперечить принципам доброчесності та служіння суспільству. Низькі

зарплати також зменшують привабливість державної служби для висококваліфікованих спеціалістів, що призводить до відтоку кадрів у приватний сектор та закріплює проблему низької професійності у сфері управління [90, с. 75].

Актуальним викликом для антикорупційної політики України залишається забезпечення активної участі громадськості у протидії корупції. Залучення громадян до контролю за діяльністю владних структур, виявлення корупційних випадків та висування вимог щодо їх розслідування і притягнення винних до відповідальності сприяє підвищенню прозорості та підзвітності державних інституцій. Однією з ключових проблем, яка ускладнює залучення громадськості до ефективної боротьби з корупцією, є нейтральне або байдужне ставлення населення до цього явища. Незважаючи на численні спроби влади протидіяти корупції в різні періоди, громадяни України на рівні свідомості зберегли, якщо не позитивне, то принаймні нейтральне сприйняття корупційних практик. Однією з причин такого стану є недостатня довіра до антикорупційних органів [91, с. 408]. Так, за даними опитування компанії «Active Group», проведеного 17–18 січня 2023 року, 35,1 % респондентів не змогли визначитися щодо довіри до новостворених антикорупційних органів (НАБУ, НАЗК, САП), 12,5 % заявили про відсутність готовності довіряти їм, а 14,9 % – висловили скоріше недовіру [92]. Отже, подолання нейтрального ставлення до корупції є важливою передумовою для формування активного та свідомого громадянського суспільства, здатного ефективно взаємодіяти з державними органами у протидії корупції та сприяти підвищенню прозорості та відповідальності публічної влади.

Отже, комплекс проблем реалізації антикорупційної політики у публічному адмініструванні охоплює одночасно кілька взаємопов'язаних чинників: недосконалість законодавчої бази та механізмів її практичного застосування, недостатній рівень інституційної спроможності антикорупційних органів, низьку кваліфікацію та матеріальне забезпечення кадрів, а також збереження стійкої корупційної практики у суспільній свідомості. У сукупності

вони створюють системні бар'єри для ефективного впровадження реформ, гальмують прозорість та підзвітність влади і не дозволяють досягти очікуваного рівня доброчесності в управлінні. Подолати вказані виклики можливо лише шляхом узгодженої роботи держави, суспільства та міжнародних партнерів, спрямованої на підвищення якості управління, формування професійного та мотивованого кадрового корпусу, а також утвердження культури нетерпимості до корупції.

3.2. Перспективні механізми та інструменти запобігання корупції у публічному адмініструванні

Сучасний розвиток державного управління дедалі більше пов'язується з необхідністю мінімізації корупційних ризиків, адже саме вони становлять одну з найбільших загроз ефективності публічної влади та довіри громадян до неї. У цьому контексті особливого значення набуває пошук і впровадження нових підходів, здатних забезпечити прозорість, підзвітність та доброчесність діяльності органів влади. В умовах глобалізації та цифровізації суспільства з'являються сучасні механізми і технологічні рішення, що дають можливість по-новому вибудувати систему запобігання корупції, зробивши її більш гнучкою, інноваційною та орієнтованою на потреби громадян. Саме дослідження таких перспективних інструментів відкриває шлях до підвищення якості публічного адміністрування та формування стабільної антикорупційної політики.

Корупція залишається однією з найсерйозніших загроз стабільності, розвитку та справедливості у сучасних державах, оскільки вона підриває принципи демократії, верховенства права та економічного зростання, одночасно зменшуючи довіру громадян до державних інститутів та негативно впливаючи на соціальний і економічний добробут.

У відповідь на цю проблему країни запроваджують комплекс політичних, правових та інституційних заходів, спрямованих на запобігання корупційним

проявам. Зокрема, створення ефективних політичних інститутів, таких як парламент, уряд та політичні партії, передбачає їхню активну роль у формуванні законодавства та антикорупційних стратегій, забезпеченні прозорості та незалежності, а також налагодженні ефективної взаємодії між різними політичними силами для реалізації спільних антикорупційних цілей. Не менш важливою є політична воля керівництва держави, що проявляється у готовності ухвалювати жорсткі антикорупційні закони, гарантувати їхнє виконання та підтримувати незалежність спеціалізованих антикорупційних органів. Основою боротьби з корупцією виступає ефективне законодавство, яке регулює фінансову прозорість, запобігання конфліктам інтересів, контроль за лобіюванням та забезпечує належний обмін інформацією між установами. Незалежна судова система є ключовим елементом для розгляду корупційних справ та застосування відповідних санкцій, що передбачає підтримку незалежності суддів, запровадження механізмів відповідальності та проведення судової реформи. Крім того, створення спеціалізованих антикорупційних органів, таких як бюро чи агентства, сприяє ефективному виявленню, розслідуванню та притягненню до відповідальності корупціонерів. Підвищення ефективності контролю та нагляду здійснюється через незалежні органи, наприклад, аудиторські палати та контрольно-ревізійні служби, завданням яких є моніторинг діяльності урядових і публічних установ з метою мінімізації корупційних ризиків [93, с. 43].

Таблиця 3.2

Інструменти вдосконалення антикорупційної політики в Україні

Інструмент	Суть / механізм реалізації	Нормативна основа / практика застосування
Електронне декларування доходів і майна посадових осіб	Подання посадовцями щорічних декларацій через систему НАЗК з відкритим доступом для громадськості	Закон України «Про запобігання корупції» (ст. 45–52)
Автоматизована система моніторингу ризикових	Відкритий доступ до державних закупівель, аналітика ризикових тендерів, громадський	Закон України «Про публічні закупівлі» (2016)

закупівель Prozorro	контроль	
Запровадження інституту викривачів корупції	Захист осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення, гарантії анонімності та винагороди	Закон України «Про запобігання корупції» (ст. 53–53-9)
Антикорупційні комплаєнс-програми в державних органах та держпідприємствах	Внутрішні політики запобігання конфлікту інтересів, етичні кодекси, механізми внутрішнього контролю	Методичні рекомендації НАЗК, міжнародні стандарти ISO 37001
Використання електронних сервісів «Дія» для мінімізації контакту з державними службовцями	Автоматизація адмінпослуг, зменшення прямого людського фактору	Закон України «Про адміністративні послуги», практика застосування порталу «Дія»
Використання системи «YouControl», «Opendatabot», «Clarity Project»	Аналітика відкритих даних про компанії, держзакупівлі, пов'язаних осіб	Практика громадських організацій та журналістських розслідувань
Антикорупційні навчальні програми та доброчесність в освіті	Впровадження курсів доброчесності для держслужбовців і студентів	Закон України «Про освіту» (ст. 42), програми НАЗК та донорських організацій

Б. Прокопів підкреслює, що в антикорупційній політиці України механізми контролю та моніторингу є фундаментальними інструментами для виявлення, попередження та протидії корупційним проявам. Вони спрямовані на забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності державних органів і посадових осіб. До ключових елементів таких механізмів належить Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), яке здійснює розслідування корупційних злочинів, впроваджує антикорупційні стратегії, проводить оперативні заходи, аналізує декларації посадових осіб, веде слідство та пред'являє обвинувачення в суді. Антикорупційні підрозділи поліції виконують завдання щодо запобігання і припинення корупційних правопорушень у правоохоронних структурах, державних органах та інших

сферах діяльності. Електронні системи моніторингу та контролю, зокрема електронне декларування доходів, дозволяють автоматизувати збір і аналіз фінансової інформації, підвищуючи прозорість і підзвітність посадових осіб та урядових структур. Крім того, публічні реєстри декларацій і фінансових операцій надають можливість громадськості відстежувати доходи та майно посадовців, сприяючи виявленню потенційних випадків корупції та незаконного збагачення [94, с. 153].

Варто наголосити, що Transparency International Україна окреслила три комплексні напрями, здатні підвищити ефективність антикорупційної політики та сприяти євроінтеграції України у 2024 році. Перший напрям полягає у підвищенні спроможності та прозорості процесу відбору кадрів для НАБУ, прокуратури САП та Вищого антикорупційного суду, а також у реформуванні судово-експертної служби з метою забезпечення швидкого доступу до знань і висновків експертів під час корупційних розслідувань. Другий аспект передбачає практичне використання активів, одержаних корупційним шляхом, на користь держави, що включає зміну процедури призначення керівництва та проведення незалежного аудиту діяльності Агентства з управління активами, отриманими внаслідок корупції та злочинів, а також удосконалення механізмів конфіскації й правового регулювання повернення таких активів відповідно до міжнародних стандартів. Третій напрям полягає у реформуванні Рахункової палати та Державної аудиторської служби, щоб забезпечити ефективне використання державних коштів, особливо у періоди їхньої дефіцитності, через розробку законопроекту щодо реформування Рахункової палати та вдосконалення процедури відбору її керівництва та працівників [95].

Важливо також відзначити, що сучасні технології можуть виступати потужним засобом протидії корупції. Зокрема, впровадження цифрових платіжних систем та блокчейн-технологій істотно обмежує можливості для проведення корупційних схем та зловживань. Ці інструменти дозволяють створювати прозорі й безпечні механізми обліку фінансів, контролю за грошовими потоками та відстеження операцій, що значно ускладнює

використання корупційних практик і підвищує рівень підзвітності органів влади [96, с. 160].

Сучасна цифровізація стає визначальним чинником розвитку державного управління, трансформуючи принципи функціонування публічних інститутів. Вона передбачає впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизацію адміністративних процесів, використання великих даних та штучного інтелекту для підвищення ефективності, прозорості та підзвітності органів влади. На глобальному рівні цифровізація сприяє модернізації державних послуг, зменшенню бюрократичних перепон та посиленню взаємодії між державою і громадянами.

М. Думчиков наголошує, що цифрові інструменти відіграють ключову роль у протидії корупції, особливо у правоохоронних органах, забезпечуючи автоматизацію процедур, прозорість діяльності та зменшення впливу людського фактору. Одним із найефективніших механізмів є електронні реєстри та бази даних, які дозволяють централізовано зберігати й перевіряти інформацію. В Україні система електронних декларацій, що запроваджена НАЗК, дозволяє відстежувати доходи, майно та фінансові зобов'язання посадовців, включаючи співробітників правоохоронних органів, що сприяє своєчасному виявленню потенційних конфліктів інтересів або фактів незаконного збагачення. Автоматизована перевірка декларацій дає змогу фіксувати невідповідності між задекларованими доходами та витратами, що стає першим етапом для проведення розслідувань. Використання таких систем значно ускладнює приховування незаконних активів і підвищує рівень прозорості у діяльності державних інституцій [97, с. 275].

Ще одним ефективним цифровим інструментом у протидії корупції є застосування технологій аналізу великих даних та штучного інтелекту. Сьогодні ці технології дозволяють виявляти аномалії у поведінці чи фінансових операціях працівників правоохоронних органів, прогнозувати потенційні корупційні ризики та автоматизувати аудит. Водночас їхнє застосування потребує дотримання чітких етичних стандартів, щоб запобігти

порушенню приватності та уникнути дискримінаційних рішень. Наприклад, алгоритми штучного інтелекту можуть помилково визначати законні транзакції як підозрілі, якщо не враховуються контекстуальні особливості. Разом із цим технології блокчейн забезпечують незмінність та прозорість даних, що є надзвичайно цінним для фіксації ключових процедур у діяльності правоохоронних органів. У практичному застосуванні блокчейн може використовуватися для документування ланцюгів поставок обладнання або розподілу бюджетних коштів, що значно зменшує ризик корупційних махінацій.

Важливим прикладом ефективного застосування цифрових технологій в Україні є система «ProZorro», що використовується для публічних закупівель, зокрема у сфері забезпечення потреб правоохоронних органів. Відкрита електронна платформа, на якій фіксуються всі етапи закупівель, дозволила значно знизити корупційні ризики, пов'язані з непрозорим розподілом державних коштів. Так, у 2022 році Міністерство внутрішніх справ України через «ProZorro» здійснило закупівлі на загальну суму 8,4 млрд гривень, що дало змогу уникнути традиційних схем «відкатів» та підвищити прозорість і підзвітність використання бюджетних ресурсів [98, с. 214].

Таким чином, цифрові технології, зокрема електронні реєстри, системи аналізу великих даних, блокчейн-рішення, відеомоніторинг та платформи для повідомлень про порушення, демонструють значний потенціал у запобіганні та протидії корупції у діяльності правоохоронних органів. Їхня ефективність підтверджується українськими кейсами, такими як система електронного декларування НАЗК та платформа державних закупівель «ProZorro». Використання цих інструментів забезпечує підвищення прозорості, автоматизацію управлінських процесів і зменшення впливу людського чинника, що особливо важливо у сферах із високим рівнем дискреційних повноважень, де створюються умови для можливих зловживань владою.

Є. Кобко наголошує, що сучасне антикорупційне законодавство України досягло значних успіхів, проте й досі існують проблемні аспекти як

юридичного, так і соціально-культурного характеру. З юридичної точки зору важливо продовжувати вдосконалювати правові механізми захисту прав і інтересів викривачів корупції, адже їхній захист є невід'ємною складовою ефективною протидією корупції та одночасно перспективним напрямом наукових досліджень. Соціально-культурний аспект розвитку інституту викривачів потребує активної підтримки держави та громадських організацій, зокрема через проведення інформаційно-просвітницьких заходів, таких як флешмоби, рекламні кампанії та освітні програми у навчальних закладах щодо порядку й каналів подання повідомлень про корупційні порушення. Водночас ключовим вектором змін має стати усвідомлення громадянами їхньої здатності впливати на корупційний стан у державі. Формування поваги до викривачів та розуміння їхньої значущої ролі для розвитку України, зокрема економіки, виступає провідним напрямом просвітницької діяльності та інтегрування такого ставлення у національну правову культуру громадян [99, с. 140].

Отже, механізми та інструменти запобігання корупції у публічному адмініструванні полягають у використанні сучасних технологій, інституційної незалежності спеціалізованих органів та активного громадського контролю. Вони спрямовані на зменшення можливостей для зловживань через максимальну відкритість процедур, цифровізацію послуг, автоматизацію процесів та створення дієвих механізмів внутрішнього і зовнішнього контролю.

Запровадження електронних декларацій, системи прозорих закупівель, реєстрів бенефіціарних власників, підтримка викривачів корупції та розвиток комплаєнс-програм у державних структурах дозволяють мінімізувати вплив людського фактору та формують середовище прозорого і добросовісного управління. У перспективі це сприяє утвердженню довіри суспільства до влади та формуванню ефективною системи врядування, орієнтованою на потреби громадян.

3.3. Напрями підвищення ефективності запобігання корупції у публічному адмініструванні

В умовах сучасної військової агресії одним із ключових факторів не лише для досягнення перемоги, але й для збереження державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності є забезпечення політичної, економічної та соціальної стабільності в Україні. Корупція продовжує залишатися серйозною загрозою, що може істотно ускладнювати реалізацію цих завдань. У зв'язку з цим протидія корупційним проявам має стати невід'ємною складовою державної політики у всіх сферах суспільно-політичного життя, зокрема у системі оборони. Мінімізація корупційних ризиків повинна виступати пріоритетом державного управління та стратегічним напрямом діяльності органів влади.

Так, О. Сидорчук акцентує увагу на необхідності комплексного підходу до формування ефективної антикорупційної політики, яка має охоплювати одночасно як інституційний, так і практичний вимір. Йдеться про регламентацію процедур діяльності працівників органів публічної влади з метою мінімізації корупційних ризиків, чітке визначення відповідальних осіб у сферах з високим рівнем зловживань, створення дієвих механізмів притягнення винних до відповідальності та розробку методичних інструментів для врегулювання конфліктних ситуацій. Важливою складовою бачиться формування етичних стандартів для державних службовців, що мають бути узгоджені з антикорупційною стратегією, а також забезпечення прозорості правозастосовної практики та інформування громадськості про випадки корупції. Автор підкреслює потребу в чіткому розмежуванні повноважень між органами, які здійснюють антикорупційну діяльність, ліквідації будь-якого імунітету від відповідальності для високопосадовців, забезпеченні рівності усіх перед законом та поширенні принципу невідворотності покарання на юридичних осіб. Окреме місце займає питання створення концептуальних засад антикорупційної політики в економічній сфері, що включає залучення

громадськості та ЗМІ до процесу контролю [100, с. 56]. Таким чином, лише комплексне втілення цих заходів у поєднанні з послідовною державною політикою, спрямованою на підвищення рівня економічної безпеки, може забезпечити реальне зниження рівня корупції та ефективне функціонування механізмів протидії їй.

У свою чергу, О. Кохан звертає увагу на багатоплановий підхід до вдосконалення антикорупційної системи, особливо у сфері соціального забезпечення, де корупційні ризики залишаються значними. Автор вбачає необхідність почати з реформування законодавчої бази шляхом усунення правових прогалин, які дозволяють уникати відповідальності, та встановлення чітких і прозорих критеріїв оцінки ефективності соціальних програм. Важливим напрямом є впровадження цифрових технологій, зокрема автоматизованих систем моніторингу та єдиного реєстру отримувачів соціальних виплат, що зменшить вплив людського фактору і мінімізує маніпуляції з даними. Значну роль автор відводить кадровій політиці: підвищенню рівня оплати праці, проведенню систематичних тренінгів та впровадженню атестації як інструменту контролю за професійністю працівників. Особливе місце займає посилення громадського контролю, який передбачає активне залучення громадських організацій до моніторингу бюджетних витрат та забезпечення прозорого звітування про результати соціальних програм. Нарешті, важливим чинником є міжнародне співробітництво, яке дозволяє інтегрувати найкращі практики, залучати експертну допомогу та використовувати ресурси міжнародних організацій для впровадження сучасних антикорупційних інструментів [101, с. 54].

С. Сокирко підкреслює, що ефективна антикорупційна політика ґрунтується на кількох ключових аспектах. Перш за все, це наявність чіткого та всебічного законодавства, яке визначає корупційні діяння та передбачає суворі санкції за їх вчинення. Важливою складовою є незалежність антикорупційних органів, адже їх ефективність значною мірою залежить від здатності діяти автономно, без зовнішнього втручання з боку влади. Не менш важливою

є прозорість та відкритість урядування, що передбачає забезпечення доступу громадян до інформації про діяльність органів влади, публічні закупівлі, розподіл державних ресурсів та результати їх використання. Це підвищує довіру до державних інституцій і дозволяє ефективно контролювати використання публічних коштів, водночас зменшуючи можливості для корупційних дій через обов'язкове розкриття інформації про процеси ухвалення рішень та бюджетні розподіли. Крім того, важливим є розвиток інституційної культури, яка підтримує цінності прозорості та відкритості, а також формування в громадян свідомості про їхнє право на інформацію. Таке середовище не лише сприяє раціональному використанню державних ресурсів, але й залучає громадян до процесу прийняття рішень, зміцнюючи демократичні інституції та підвищуючи ефективність боротьби з корупцією [102, с. 97].

О. Макаров наголошує на ключовій ролі громадянського суспільства у боротьбі з корупцією, підкреслюючи, що ефективна протидія зловживанням державних посадовців неможлива без активної участі населення. Він відзначає, що розвиток незалежних неурядових організацій, медіа та судової системи, а також формування цивільного контролю створюють основу для прозорості і підзвітності влади. Концептуально дослідник вбачає боротьбу з корупцією як процес, у якому громадяни не лише контролюють і оцінюють діяльність посадовців, але й беруть участь у формуванні етичних стандартів та механізмів відповідальності. Особливу увагу автор приділяє освіті населення у сфері законодавчих, організаційних та етичних засад запобігання корупції, оскільки свідоме та активне громадянське середовище є найнадійнішим інструментом підвищення прозорості державного управління та формування культури нетерпимості до корупційних проявів [103, с. 658].

Е. Музичук наголошує, що оптимізація системи протидії корупції у публічній службі передбачає насамперед реформування законодавчої бази. До додаткових заходів відносяться впровадження ефективних механізмів міжвідомчої співпраці та створення спеціалізованих міжвідомчих структур.

Особлива увага приділяється контролю за деклараціями посадових осіб, застосуванню технологій блокчейн у сфері публічних закупівель та активному залученню громадськості до антикорупційних процесів. Серед інших заходів виділяються удосконалення систем контролю, впровадження програмних рішень і налагодження співпраці з міжнародними організаціями. Крім того, важливе значення мають зміцнення незалежності та ефективності судової системи, визначення морально-етичних критеріїв для членів Громадської ради доброчесності та застосування сучасних інформаційних технологій для підвищення прозорості та підзвітності публічної служби [104, с. 84].

Аналіз наукових позицій дозволяє виділити ключові напрями вдосконалення антикорупційної політики у сфері публічного управління. Перш за все, це системні реформи, що охоплюють політичні, економічні та правові аспекти, та спрямовані на підвищення ефективності й незалежності антикорупційних органів.

Важливою складовою є судова реформа, яка передбачає вдосконалення процесу розгляду корупційних справ, забезпечення незалежності суддів та запобігання політичному впливу на ухвалення рішень, що є необхідною умовою для справедливого покарання винних осіб. Наступним напрямом є активізація ролі громадянського суспільства та медіа: участь неурядових організацій і незалежних ЗМІ у моніторингу діяльності державних органів, виявленні випадків корупції та зловживань владою сприяє підвищенню прозорості та підзвітності. Громадянське суспільство також може брати участь у формуванні публічної політики, лобюванні інтересів громадян і розробці законодавчих ініціатив, а освітні програми та інформаційні кампанії допомагають підвищити правову обізнаність громадян і залучити їх до активної протидії корупції. Нарешті, міжнародне співробітництво відкриває можливості для обміну досвідом, отримання технічної та експертної підтримки, а також запровадження ефективних антикорупційних практик відповідно до міжнародних стандартів.

Р. Бундз підкреслює, що ефективне міжнародне співробітництво відкриває країнам доступ до спільних ресурсів, знань та технологій, необхідних для подолання складних викликів, зокрема у сфері антикорупційної діяльності. Основні аспекти цього співробітництва включають можливість навчання на досвіді інших держав, адаптацію успішних стратегій та інноваційних рішень до власних умов. Багато глобальних проблем потребують значних інвестицій у наукові дослідження та розробку технологій, що можуть бути недоступними для окремих країн, тому обмін ресурсами та знаннями стає надзвичайно важливим. Узгодження міжнародних стандартів дозволяє гармонізувати підходи до вирішення проблем, забезпечує сумісність процедур і сприяє ефективній координації між державами.

Крім того, міжнародне співробітництво передбачає підтримку країн, що розвиваються, через технічну допомогу, передачу технологій та фінансові ресурси, що підвищує їхню спроможність ефективно вирішувати як національні, так і глобальні виклики [105, с. 321].

Таким чином, підвищення ефективності запобігання корупції у публічному адмініструванні потребує комплексного підходу, який поєднує законодавчі, організаційні, технологічні, кадрові та громадські заходи. Ефективність антикорупційної політики забезпечується через чітку регламентацію процедур діяльності державних службовців, впровадження цифрових систем контролю та автоматизації процесів, розвиток етичних стандартів і підготовку кадрів, а також активну участь громадянського суспільства та ЗМІ у моніторингу й контролі.

Важливим аспектом є прозорість управлінських рішень, своєчасне інформування населення та невідворотність відповідальності за корупційні дії. Тільки поєднання цих заходів у системі, що охоплює всі рівні публічного адміністрування, створює передумови для зниження корупційних ризиків, формування доброчесного управління та підвищення довіри суспільства до державних інституцій.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження одержано ґрунтовне уявлення про етимологічні, історичні та теоретичні підходи до визначення корупції, що дозволило проаналізувати становлення поняття корупції в різні історичні періоди, від античності до сучасності, та оцінити його еволюцію під впливом соціально-політичних, економічних та культурних факторів. Проаналізовано численні наукові підходи до визначення корупції, що дало змогу виділити ключові характеристики явища, такі як порушення публічної довіри, незаконне використання службових повноважень, особисте збагачення та шкода суспільним інтересам. Вирішено питання теоретичного узагальнення підходів до визначення корупції, що створює підґрунтя для подальшого вивчення її проявів та розробки антикорупційної політики, орієнтованої на специфіку публічного адміністрування в Україні.

Проаналізовано поняття, ознаки та види корупції у публічному адмініструванні, що дозволило виокремити основні типи корупційних проявів, включаючи хабарництво, зловживання владою, лобізм, фаворитизм, непотизм, кронізм, клієнтелізм. Одночасно одержано системне бачення ознак корупції, що проявляються у порушенні законодавчих норм, моральних стандартів та етичних принципів, що негативно впливає на ефективність державного управління. Вирішено питання класифікації корупції за рівнем влади, способом реалізації, формою прояву, масштабом охоплення, за наслідками; міжнародним виміром, що дозволяє розробляти спеціалізовані заходи для кожного рівня та виду прояву, підвищуючи цілісність і результативність антикорупційної діяльності.

В межах дослідження одержано глибоке розуміння причин, форм та наслідків корупції у публічному адмініструванні. Проаналізовано соціально-економічні, політичні та організаційні чинники, які стимулюють розвиток корупційних практик, включаючи недостатній контроль, непрозорі процедури, низький рівень оплати праці та відсутність ефективних систем мотивації

доброчесності. Вирішено питання встановлення взаємозв'язку між різними причинами та формами корупції, що дозволяє оцінити її наслідки, серед яких погіршення якості надання публічних послуг, зменшення рівня довіри населення до державних інститутів та посилення соціальної нерівності. Це створює науково-обґрунтовану основу для визначення пріоритетних напрямів боротьби з корупцією та підвищення ефективності публічного адміністрування.

Одночасно одержано всебічне уявлення про сучасний стан нормативно-правового регулювання запобігання корупції у публічному адмініструванні. Проаналізовано чинні закони та підзаконні акти, антикорупційні механізми, що визначають порядок виявлення, попередження та протидії корупційним проявам. Вирішено питання оцінки ефективності правового регулювання, виявлено його сильні та слабкі сторони, включаючи проблеми імплементації, відсутність належного контролю та необхідність вдосконалення нормативної бази відповідно до сучасних викликів. Це дає змогу сформулювати практичні рекомендації щодо посилення законодавчого забезпечення антикорупційних заходів.

Проаналізовано організаційне забезпечення запобігання корупції у публічному адмініструванні, що дало змогу виявити ключові інститути та механізми контролю, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції, внутрішні антикорупційні підрозділи органів влади та спеціалізовані комісії. Одночасно одержано інформацію про функції цих органів, механізми взаємодії, способи моніторингу та оцінки ризиків, що дозволяє визначити ефективність їх діяльності та необхідність вдосконалення процедур. Вирішено питання оптимізації організаційної структури антикорупційних органів для підвищення оперативності, прозорості та результативності запобігання корупції у державному управлінні.

Досліджено зарубіжний досвід запобігання корупції у публічному адмініструванні, що дозволило проаналізувати міжнародні практики, такі як впровадження прозорих процедур державних закупівель, цифровізація

публічних послуг, незалежний аудит та система підзвітності посадових осіб. Одночасно одержано відомості про ефективність цих підходів у країнах з різним рівнем розвитку та соціально-політичною структурою. Вирішено питання адаптації кращих практик до українських реалій, що забезпечує можливість створення комплексної системи запобігання корупції з урахуванням національного контексту, правових традицій та специфіки публічного адміністрування.

В межах дослідження одержано всебічне бачення проблем реалізації антикорупційної політики у публічному адмініструванні, що дозволило проаналізувати основні бар'єри, серед яких відсутність координації між органами, низький рівень правової свідомості працівників та суспільства, а також недосконалість процедур контролю. Вирішено питання розробки заходів для подолання цих проблем, що сприяє підвищенню ефективності впровадження антикорупційної стратегії. Одночасно проаналізовано перспективні механізми та інструменти запобігання корупції, включаючи електронне урядування, системи внутрішнього аудиту, програми навчання та підвищення кваліфікації держслужбовців, що дозволяє визначити ключові напрями модернізації антикорупційної політики.

Вирішено стратегічні напрями підвищення ефективності запобігання корупції, що передбачає інтеграцію правових, організаційних та суспільних механізмів, підвищення прозорості процесів прийняття рішень, розвиток контролю за публічними фінансами та активне залучення громадськості до моніторингу діяльності органів влади. Одночасно одержано комплексне розуміння важливості формування культури доброчесності серед працівників публічного сектору та суспільства загалом, що дозволяє забезпечити стійке зниження рівня корупції та підвищення ефективності державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наумчук К. М., Тростенюк Т. М. Історичний розвиток антикорупційної політики. Економічний простір. 2021. № 168. С. 11-16. DOI: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/849>;
2. Сухонос В. В. Правові заходи протидії корупції в Україні в сучасних умовах: науково-теоретичні аспекти: монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 74 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/items/92801cc6-6aba-4938-b7b0-0d8d3298989d>;
3. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 384 с. <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3331/1/2019-Posibnuk%20A.%20Hrubinko%202019.pdf>;
4. Плекан В. Історико-правові передумови виникнення корупції в правоохоронних органах України. Юридичний вісник. 2021. № 1. С. 65-76. DOI http://yurvisnyk.in.ua/v1_2021/9.pdf;
5. Довжанин В. М. Правове регулювання запобігання та протидії корупції за законодавством США. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 13 (1). С. 102–106. https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc13/part_1/28.pdf;
6. Грищук М. Передумови виникнення та протидії корупції: історико-правові аспекти. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 2 (22). С. 28-34. DOI: 10.35774/app2020.02.028;
7. Словник української мови у 20 т. Том 7. Квартал – Кяхтинський / Наук. кер. проекту акад. НАН України В.А. Широков. К.: Наукова думка, 2016. 914 с. <https://archive.org/details/7sum20/page/349/mode/1up?view=theater>;
8. Гура В. В. Поняття корупції як економіко-правового феномену. Вчені записки Університету «Крок». 2021. № 4. С. 76-84. URL: nku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/456;

9. Макаренков О. Л. Правова інституціоналізація антикорупційних трансформацій органів публічної адміністрації у відкритому суспільстві. Автореферат. дис. д. ю.н., 12.00.07. Запоріжжя 2021. 42 http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2021/makarenkov_avtoreferat.pdf;

10. Парубчак І. О. Теоретико-методологічні підходи до формування державної антикорупційної політики в контексті національної безпеки України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2017_2_5;

11. Удовика Л. Г., Калугіна І. О. Поняття корупції: наукові підходи та легальне тлумачення. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. С. 67-71. http://lsej.org.ua/1_2025/15.pdf;

12. Podorozhnii Ye., Obushenko N., Harbuziuk K., Platkovska O. Legislative regulation of grounds for dismissal of an employee for committing a corruption or corruption-related offense. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (26). Pp. 304–310. <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.34>;

13. Нонік В. В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 99–105. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.3.99](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.3.99);

14. Лукашук О. М. Державна кримінально-правова політика протидії корупції: дис. канд. юрид. наук: 281 – публічне управління та адміністрування. Державний університет «Житомирська політехніка», 2025. 258 с. <https://salo.li/581E45B>;

15. Заяц В. Ю. Деякі теоретичні аспекти поняття (сутності) корупції як об'єкта протидії. *Право та державне управління*. 2022. № 2. С. 338-348. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/49.pdf;

16. Пархоменко-Куцевіл О. Наукові підходи до формування понятійно-категоріального визначення «корупція». *Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки*. 2018. № 56 (2). С. 17–23. <https://doi.org/10.32689-2522-4603-2018-02-17-23>;

17. Мельниченко В. І., Деркаченко Ю. В. Основні наукові підходи тлумачення поняття корупція. Молодий вчений. 2021. № 3 (91). С. 290-295. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/465/450>;
18. Левчук А. О. Поняття, сутність корупції та корупційних правопорушень. Юридичний бюлетень. 2019. Вип. 9. С. 171-177. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_10_2019/pdf/26.pdf;
19. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «корупція». Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 4. С. 181-194. <https://salo.li/ec2d5f3>;
20. Мартинов Д. Ю., Обушна Н. І. Феномен корупції в системі публічного управління: теоретичні аспекти наукового дискурсу. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/102.pdf;
21. Каленіченко Л. І., Слинко Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. Право і безпека. 2022. № 1 (84). С. 39-46. <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/download/565/439>;
22. Якимова С. Генезис сучасного поняття «корупції»: кримінологічний аспект. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2017. С. 535-539. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13088/535-539.pdf>;
23. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К. : ФОП Москаленко О.М., 2017. 242 с. <https://salo.li/86436b8>;
24. Яковенко С.Б. Сутність корупції та її класифікація. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2017. № 1 (57). С. 109-114. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/21.pdf;
25. Пархоменко-Куцевіл О. Теоретико-методологічні підходи до класифікації корупційних відносин в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 9. С. 138-142. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/9/26.pdf>;

26. Олійник В. В. Внутрішні та зовнішні причини виникнення корупції: інструменти протидії за участю громадськості. Право та державне управління. 2024. № 4. С. 191-198. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2024/27.pdf;

27. Сидоренко Н. С. Причини і форми корупційних проявів у державному управлінні: теоретичний аспект. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології та права. 2023. № 6. С. 59-63. DoI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.9>;

28. Шевченко С. О., Сидоренко Н. С. Сутність поняття політичної корупції та її небезпеки в Україні. Становлення публічного адміністрування в Україні: матеріали VIII всеукр. міжвуз. конф. студентів та молодих учених / за заг. ред. С.О. Шевченка. Дніпро :ДРІДУ НАДУ.2019. С. 101-106;

29. Скочиліас-Павлів О. В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. Право та державне управління. 2019. № 2(35). Т.2. С. 41- 46. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/8.pdf;

30. Гошовська В.А. Корупція як об'єкт наукового дослідження. Держава та регіони. 2018. № 2 (62). С. 4-11. http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2018/3.pdf;

31. Сирота Д., Сергієнко А. Даценко Л. Кримінальна відповідальність та профілактика корупції. Наука і техніка сьогодні. 2023. 13 (27). DoI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13\(27\)-189-202](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13(27)-189-202);

32. Стельмах А.В. Розвиток інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України: дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Харків. 2021. 213 с. <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/67>;

33. Титко А.В. Фаворитизм, непотизм, кронізм, клієнтелізм як форми конфлікту інтересів: quid pro. Форум права. 2019. № 2. с. 80–90. https://forumprava.pp.ua/files/080-090-2019-2-FP-Tytko_11.pdf ;

34. Діденко І. Неопотизм, фаворитизм та кронізм як причини виникнення конфлікту інтересів. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 8. С. 103-106. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/8/22.pdf>;

35. Костецька Л. М. Патрон-клієнтелізм: теоретико-історичний підхід. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2021. № 4. С. 8-16. https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/4.pdf;

36. Кархут П. О. Соціальні наслідки корупції в Україні. Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр. кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 12 груд. 2017 р.). Харків, 2017. С. 147–148. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13616/1/Karhut_147-148.pdf;

37. Мовчан А. В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. Вісник кримінального судочинства. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 1. С. 116-121. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_1_16;

38. Чорний В. І. Особливості механізмів попередження та протидії корупції в органах державної влади в Україні та шляхи їх удосконалення. Право та державне управління. 2020. № 3. С. 136–140;

39. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України: дис. докт. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2017. 433 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/f9e10014-d10a-4eec-a513-5f827112c189>;

40. Іванов О. В. Окремі напрями правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Науковий вісник публічного і приватного права. 2017. № 6. С. 190-195. http://nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/38.pdf;

41. Ключник А. В., Гусенко А. А. Правове регулювання запобігання корупції в органах державної влади. Право та державне управління. 2024. № 1. С. 182-189. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.25>;

42. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141. [https://salo.li/6B2f84f\\$](https://salo.li/6B2f84f$);

43. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII/База даних «Законодавство України». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>;

44. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII / База даних «Законодавство України». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>;

45. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-УІІ / База даних «Законодавство України». URL. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18$)

46. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII / База даних «Законодавство України». URL. [https://zakon.rada.gov.ua/go/794-19\\$](https://zakon.rada.gov.ua/go/794-19$);

47. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ / База даних «Законодавство України». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>;

48. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 01.10.1996 № 8073¹-Х. / База даних «Законодавство України». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>;

49. Ліховіцький Я. О., Довба Т. В. Міжнародні нормативно-правові акти, що спрямовані на запобігання приховування правопорушень. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. С. 340-344. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/59.pdf>;

50. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 18.10.2006 р. № 253-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/253-16>;

51. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102;

52. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/page;

53. Гречанюк Р. Національні антикорупційні стратегії в системі запобігання корупції України. Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 3 (19). С. 29-35. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2019.03.029>;

54. Глущенко Н. В. Антикорупційна політика України: виклики та перспективи. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. № 88. С. 349-354. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/49-1.pdf>;

55. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 №2322-IX / База даних «Законодавство України». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>;

56. Паутов В. О. Нормативно-правовий аспект протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України. Держава та регіони. 2019. № 4 (68). С. 171-174. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2019/30.pdf;

57. Горник В. Г., Євмешкіна О. Л., Сімак С. В. Механізми запобігання корупції у виборчому процесі України. Держава та регіони. 2023. № 4 (82). С. 61-67. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/10.pdf;

58. Ковальчук М. О. Поняття та зміст публічного адміністрування запобігання корупції в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. № 1(16). С. 38-41. http://pjuv.nuoua.od.ua/v1-5_2017/2/11.pdf;

59. Іваній В. І. Модель механізму запобігання корупційним ризикам в діяльності органів публічного адміністрування: концептуальний вимір. Проблеми сучасних трансформацій. 2025. № 15. URL. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-15-02-01>;

60. Лук'янова Г. Ю. Сучасні підходи до класифікації суб'єктів протидії корупції в Україні. Юридична наука. 2020. № 3(105). С. 211-221. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.27;

61. Корнієць П. Ю. особливості структури та змісту форм запобігання і протидії корупції в Національному Антикорупційному бюро України: адміністративно-правовий аспект. Juris Europensis Scientia. 2022. № 6. С. 41-47. http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2022/8.pdf;

62. Іванов О. Принципи діяльності Національного агенства з питань запобігання корупції. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5. С. 142-146. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/26.pdf>;

63. Возняковська К. А., Біленець Д. А., Марчук В. В. Антикорупційні механізми у системі публічного адміністрування як засіб боротьби з організованою злочинністю в сфері господарювання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. № 84. С. 43-48. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/8-2.pdf>;

64. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>;

65. Пчелін В. Б. Органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії корупції в Україні. Право і безпека. 2019. № 1 (72). С. 72-77. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.1.09>;

66. Левчук А. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаних із корупцією: дис. канд. юр. наук: 081-Право. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2021. 260 с. <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/50e4d59c-1204-442b-9f65-dbc6718ed9a1/content>;

67. Доценко О. С. Верховна Рада України як суб'єкт протидії організованій злочинності в Україні. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 3 (43). С. 232–236. <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/download/198477/198709/442883>;

68. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-18>;

69. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14.10.2014 № 808/2014. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/go/808/2014>;

70. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>;

71. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text);

72. Швидкий Я. О. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. Міжрегіональна академія управління персоналом. 2020. С. 219-227. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-1\(7\)-219-227](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-1(7)-219-227);

73. Франков О. С. Зарубіжний досвід протидії корупції та організованій злочинності. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №7. С. 215–219. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/56.pdf;

74. Дегтярова І. О., Мороз В. В. Зарубіжний досвід запобігання корупції в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 3. С. 200-206. <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5645/5703>;

75. Ковальчук М. О. Зарубіжний досвід публічного адміністрування запобігання корупції. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. № 3-2. С. 102-106. <http://nvppp.in.ua/vip/2020/3-2/20.pdf>;

76. Чередниченко О. Ю. Організаційно-економічний аспект використання досвіду створення та діяльності антикорупційних структур країн ЄС в роботі щодо запобігання та протидії корупції в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. Вип. 58. С. 239–247. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2017_58_32;

77. Буга Г. С. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 149-152. <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/29.pdf>;

78. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Випуск. 2-3(6-7). 2017. С. 199–204. http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_41;

79. Кікалішвілі М. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики та його застосування в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і*

практика. 2019. № 6. С. 151–154.
<http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/6/35.pdf>;

80. Хабарова Т. В. Зарубіжний досвід запобігання корупції. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». Випуск 27. 2019. С. 72–77. DOI: 10.26565/2075-1834-2019-27-09;

81. Ярмакі Х. П., Ярмакі В. Х. Деякі аспекти міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 1. С. 64-69. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.10>;

82. Шатрава С. О., Чишко К. О. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції в країнах Азії та перспективи його використання в Україні. Держава та регіони. 2023. № 1 (79). С. 348-353.
http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/57.pdf;

83. Новак А. Національна антикорупційна політика: особливості та основні чинники розвитку в умовах сучасного державотворення. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. № 3 (34). С. 62–66.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2017_3_11;

84. Демчик Н. П. Реалізація антикорупційної стратегії в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 3. С. 289–292. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/67>;

85. Дем'янчук Ю. В., Сидоренко В. В., Добренька Н. В. Дискусійні теоретичні аспекти протидії корупційним діям в умовах воєнного стану в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 3. С. 314-318.
<http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/308341/299846>;

86. Самойленко Л. Я., Назаренко С. А., Перун Н. В. Виклики та бар'єри антикорупційної політики на національному та регіональному рівнях. Економічний простір. 2024. № 194. 87-91. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.194.87-91>;

87. Юріков О. О. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі:

матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 403–406. <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/20732>;

88. Ващенко С., Ярощук Я., Бобровнік Ю. Антикорупційна стратегія: виклики та перспективи в умовах євроінтеграції. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2025. № 12. С. 46-52. <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/223/206>;

89. Калугіна І. О. Проблеми вдосконалення антикорупційної правової політики в Україні у контексті сучасних викликів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. № 85. С. 71-77. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/11.pdf>;

90. Кадрова політика в державній службі : навч. посіб. / Л. С. Безугла, А. М. Пугач, Т. М. Тарасенко, Ю. О. Коломоєць, К. В. Нечипоренко. Дніпро : Пороги, 2020. 250 с. <https://salo.li/22E74c0>;

91. Bondarenko O., Reznik O., Yevgen G., Andriichenko N., Stohova O. Participation of Ukraine in International Cooperation against Corruption. Amazonia Investiga. 2020. № 9 (29), p. 407–416. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.45>;

92. Андрейшина Н. Довіра до корупційних органів. Active Group. 2024. URL: <https://activegroup.com.ua/2023/01/24/dovira-do-antikorupciynix-organiv/>.

93. Костюков В., Мошнін А. Вплив антикорупційної політики на економічний розвиток на інвестиційний клімат країни. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. 2024. № 3 (75). С. 41-45. <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/4443/4753>;

94. Прокопів Б. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 1 (17). С. 152-156. <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/633/623>;

95. Індекс сприйняття корупції – 2023. Transparency International 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakoruptsiyi-2023/>;

96. Карасаєв С. У., Лікарчук Н. В. Міжнародні аспекти використання інформаційних технологій у державному управлінні. Міжнародні відносини:

теоретико-практичні аспекти. 2023. № 12. С. 151-163. <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/292411>;

97. Думчиков М. О. Цифрові інструменти в боротьбі з корупцією: як технології змінюють роботу правоохоронних органів. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 4. С. 274-277. http://www.lsej.org.ua/4_2025/64.pdf;

98. Пащенко Є. М. Організаційно - правові засади протидії корупції в секторі безпеки й оборони України на відомчому рівні. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. Т. 3, № 4. С. 212–216. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.35>;

99. Кобко Є. Інститут викривачів як інструмент запобігання та протидії корупції в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 136-141. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/24.pdf>;

100. Сидорчук О. Г. Проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: антикорупційний аспект. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. 2023. С. 49-57. URL. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1\(34\)-6](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1(34)-6);

101. Кохан О. І. Проблеми реалізації антикорупційної політики у соціальній сфері. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. № 87. С. 51-55. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325187/315191>;

102. Сокирко С. В. Законодавчий механізм реалізації антикорупційної політики в Україні. Держава та регіони. 2023. № 4 (82). С. 95-99. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/16.pdf;

103. Макаров О. О. Сучасні проблеми формування та реалізації антикорупційної політики: міжнародний аспект. Успіхи і досягнення у науці. 2025. № 2 (12) С. 652-662. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/20516/20491>;

104. Музичук Е. О. Актуальні проблеми та напрями вдосконалення системи протидії корупції у публічній службі. Форум права. 2023. № 3. С. 79-86. DOI: <https://zenodo.org/records/10041168>;

105. Бундз Р. Міжнародне співробітництво України у сфері запобігання та протидії корупції. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. 2022. № 3 (35). С. 317-323. <https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-9-number-335-2022/international-cooperation-field-prevention-and>